

HOMO SELFICUS

EN DIGITAL KRÖNIKA

av
Bengt Sahlberg
2018-2019

Innehållsförteckning

Spegel, spegel...	3
En politisk selfie	3
Nobel Center	4
Eldsvådor	5
Ideologiska framgångar	7
Klimatet	9
Kemin i centrum	10
Tonsatt tillvaro	14
Jazz i Sverige	14
Musikanter kommentarer...	19
Färg och form	26
Stadsmuseum	29
Arkitekter och formgivare	30
Nätverk i österled	33
Finlands frihetskamp	35
Mina finska trådar	42
Uppmärksammad kultur	45
Sociozoologisk identitet	47
Fysiken i centrum	49
Lite stavhoppshistoria	50
En jämtlandstråd	51
Bad och badare	54
Rymdkontakt	56
Skolan – kunskapens kollektivtrafik	60
Bankhistoria	65
Nedslag i Mälaren	68
Resfeber	71
När Sverige var ett av Europas fattigaste länder	73
Demokrati	77
Personregister	79

Spegel, spegel på väggen där. Säg mig vem som vackrast i landet är!

På 2000-talet har spegeln fått en konkurrent i selfien - det fotografiska självporträttet. År 2014 publicerade NASA en bild av jorden, *The Global Selfie*, skapad av 36 422 selfier från hela världen, närmare bestämt från 113 länder. På NASA:s hemsida kan du zooma in och ut i *The Global Selfie* och se både enskilda selfier och hela jordklotsmosaiken.

En biografi eller memoar kan, om man så vill, ses som en minnes-selfie med personliga upplevelser, trådar och nätverk. Och släktforskning blir en slags gen-selfie där tidigare generationers historia kartläggs och tolkas, gärna med hjälp av fotografier när sådana finns.

Min ”Krönika 5.0” från 2018 blir den sista i bokform. Men eftersom historien inte tar semester utan successivt fylls på med nya spännande händelser och upptäckter återkommer jag nu i digital form på hemsidan.

En politisk selfie

”Krönika 5.0” avslutas i augusti 2018 med ett *Statement* inför valet till Sveriges Riksdag den 9 september.

Början och slutet på detta statement lyder så här:

”Valet den 9 september närmar sig och det demokratiska Sverige står inför något som inte skulle kunna - och allra minst borde - hända. Att ett parti med rötter i nazism och fascism, trots avskräckande historisk erfarenhet och mot sunt förnuft, kan bli störst i den folkvalda svenska riksdagen.”

”Det är nu hög tid för de grundmurat demokratiska partierna att höja blicken, gräva ner stridsyxorna och axla ansvaret för att försvara den svenska demokratin som i år fyller 100 år.”

Efter fyra månaders förhandlingar bildas i januari 2019 en ny regering. Vi har nu tillgång till den politiska selfien. Blockpolitiken läggs till handlingarna, den politiska tyngdpunkten förflyttas mot mitten och ytterlighetspartierna med odemokratiska nazistiska och kommunistiska rötter har lämnats på läktaren. Det blocköverskridande resultatet blir att Socialdemokraterna tillsammans med Miljöpartiet bildar regering med ett politiskt program, Januariavtalet, som förhandlats fram med samarbetspartierna Centerpartiet och Liberalerna. Min politiska guldklocka går till 100-årsjubilarerna, den svenska demokratin!

En av de centrala aktörerna i regeringsförhandlingarna är liberalernas partiledare Jan Björklund, som strax efter riksdagens val av ny regering meddelar sin avgång som partiledare. Hans imponerande hantering av ytterlighetspartierna under hösten 2018 lyfts fram i de politiska kommentarerna efter avgångsmeddelandet.

Så här säger Miljöpartiets avgående språkrör Gustav Fridolin: ”...för ärliga fajter, stort engagemang och, inte minst, rak rygg när högerextremismen fikade efter inflytande.” (DN 7/2 2019)

Någon belöning för politiskt civilt mod blir det varken för Liberalerna eller för Centerpartiet. Båda partierna tappar efter överenskommelsen väljare i de tätt duggande opinionsundersökningarna. Och i EU-valen den 26 maj är det på vippen att Sveriges EU-vänligaste parti och kanske mest antifascistiska parti får lämna EU-parlamentet.

Spärren på 4.0 procent klaras med 0,1 procents övervikt. Att partier med rötter i fascism och nazism går framåt blir mot bakgrund av den historia som Europa uppvisat på 1900-talet oroväckande historielöst.

Eftersom både Elisabeths och mina livstrådar på olika sätt vävt in björkarnas stad Umeå i vårt livspussel kanske jag kan få kosta på mig ett liten lustighet. Namnet på ishockeylaget i Umeå, Björklöven, skulle passa utmärkt på den blocköverskridande konstellation som låg bakom Januariavtalet. Kvartetten som sprängde blockpolitiken var Björklund, Löfven, Lövin och Lööf. Idel björklöv med andra ord.

Nobel Center

Mindre bra ur mitt perspektiv går det i kommunalvalet. Ett nytt politiskt block bildas och tar över makten i Stockholms Stadshus. Det nya styret byter nu fot efter sju års nära samarbete mellan staden och Nobelstiftelsen och bestämmer sig för att lägga ner projektet Nobel Center på Blasieholmen.

Redan under valkampanjen börjar mörka moln breda ut sig över projektet.

Liberalerna

Kristdemokraterna

Min förhoppning från 1983, att under min livstid få uppleva ett Nobel Center i centrala Stockholm, är därmed förmodligen grusad. Hade Gert Wingårdhs förslag vunnit arkitekt-tävlingen hade kanske historien blivit en annan. Och hade Gert Wingårdhs förslag med lokalisering till Västra Klara, som min arbetsgrupp förhandlade fram 2002, gått i lås hade Nobel Center varit på plats idag.

The Nobel Snowflake på Blasieholmen
(Arkitekt: Gert Wingårdh)

Runt årsskiftet 2018/2019 går Nobelstiftelsen ut med följande information:

”Om Nobel Center på Blasieholmen

Många års diskussioner, tankar, idéer och förslag ledde fram till att Nobelstiftelsen och Stockholms stad i september 2011 överenskom om att initiera projektet Nobel Center. Ett antal platser i staden hade prövats innan parterna i sin överenskommelse enades om att Blasieholmen var mest lämplig. Projektet avslutades på grund av att den nya politiska majoriteten i Stockholm Stad beslutat att Nobel Center inte ska ligga på Blasieholmen.”

Det blir nu spännande att se hur den fortsatta processen kommer att gestalta sig. Som första officiella åtgärd efter ”haveriet” byter Nobelstiftelsen namn på Nobelmuseet i Gamla stan till Nobel Prize Museum.

Eldsvådor

Haverier får man räkna med under historiens gång. Men när Elisabeth tittar ut över Paris från Notre-Dame i juni 1985 kunde hon 43 år gammal i sin vildaste fantasi inte föreställa sig att kyrkan skulle stå i lågor 34 år senare, när hon ska fylla 77.

Elisabeth juni 1985

15 april 2019

Notre-Dame har en speciell betydelse för mig, vilket framgår av citatet nedan, hämtat ur den första Krönikan. Det handlar om en tentamen i konsthistoria 1964.

”Att läsa flera ämnen samtidigt har sina fördelar. Vid tentamen för docenten Oscar Reutersvärd i konsthistoria hade jag inte hunnit läsa in vissa delar av litteraturen och naturligtvis kom den första frågan på det jag missat. Vilken konstnärlig utsmyckning finns på och i kyrkan Notre Dame i Paris? Nu kommer mammas matjord i fickorna väl till pass. Jag läste religionshistoria samtidigt som konsthistoria och hade just läst in ett pensum om religiösa ikoner och religiös symbolik. Efter att jag svarat på frågan med sånt som inte stod i konsthistorieböckerna, alltså överkurs, fick jag till slut spets på tentamen trots mina olästa partier.”

Hade jag då som 26-årig student avslutat förhöret med att titta framåt och berättat för Oscar Reutersvärd att jag som 80-åring skulle få se Notre-Dame stå i lågor på TV-skärmen hade han naturligtvis trott att jag var galen.

Eldfångt blir det också i november i Stockholm. Då kan man läsa följande i nyhetsrapporteringen. (SvT Nyheter 26 november 2018):

”Det brinner i SL:s bussdepå i Stadshagen på västra Kungsholmen, och garaget är rökfyllt. Röken sprider sig över Kristineberg och det är en svårsläckt brand enligt räddningstjänsten.”

Bussgaraget före...

och under branden

Lite märkligt att ”Krönika 5.0” inleds med en händelse den 21 november 2013.

Jag citerar:

”Samma dag som jag fyller år omkommer runt 50 människor när ett varuhustak i Lettlands huvudstad Riga rasar in. Under hösten 2016 pågick en debatt om ett bussgarage på Kungsholmen i Stockholm. I en tidningsartikel blev jag upplyst om något jag inte haft en aning om, inte ens när jag såg företeelsen i verkligheten. Upplysningen var kopplad till ett förslag om att göra det nedläggningshotade bussgaraget i Hornsberg till saluhall. Förslagsställaren hänvisade till hur man i Lettlands huvudstad Riga hade konverterat luftskeppshangarer till saluhallar. Så varför inte ett bussgarage.”

Ideologiska framgångar

Utfallet av det svenska valet 2018, med det blocköverskridande Januariavtalet 2019, blir åtminstone för mig en nationell ideologisk framgång. Ett par månader senare den 23 mars får världen veta att IS, Islamiska staten, slutligen besegrats på slagfältet. En global ideologisk framgång. Samma dag kommer min artikel om religion och livsåskådning in i tidningen Dagens Samhälle (se nedan). Hyfsad timing får man väl säga.

Artikel i Dagens Samhälle:

Religion

Färre extremister med livsåskådning på schemat

Kristendomskunskap ersattes av religionskunskap i skolan för 50 år sedan då riksdagen beslöt att införa en icke-konfessionell läroplan. Nu är det dags att ta nästa steg: Ämnet religionskunskap bör ersättas av ämnet livsåskådning, skriver Bengt Sahlberg, professor emeritus i kulturgeografi.

Bengt Sahlberg

professor emeritus i kulturgeografi, författare till boken Vad gör en Gud?

”Om vi vill lösa upp dagens och morgondagens religiösa låsningar och undvika en fortsatt kamp mellan olika religiösa rörelser och trosföreställningar i ett globalt samhälle måste skolan ges en nyckelroll.”

Foto: Adam Wrafter / Bildbyrå

Hur tar man hand om redan anlända och väntande fundamentalistiska IS-anhängare och deras familjer från Mellanöstern i det svenska samhället och hur ska samhället lösa problemen med religiös fundamentalism på längre sikt?

Lösningen finns framförallt i våra barns uppväxtmiljö, det vill säga i skolan. För femtio år sedan beslöt riksdagen att införa en icke-konfessionell läroplan i den svenska skolan.

Kristendomskunskap ersattes av religionskunskap. Nu är det dags att ta nästa steg: Ämnet religionskunskap bör ersättas av ämnet livsåskådning i den svenska läroplanen.

Den svenska staten ger fortfarande bidrag till konfessionella friskolor i landet, såväl kristna som judiska och muslimska. Och staten ska "... respektera föräldrarnas rätt att tillförsäkra sina barn en uppfostran och undervisning som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse." Här har man skapat en plattform för konflikter.

Ska skolan till exempel respektera en undervisning som bygger på föräldrars fundamentalistiska tolkning av Koranen där "otrogna" utsätts för avrättningar, våldtäkter och tortyr? Det är det naturligtvis inte många som tycker. Men var går gränsen mellan religion och religion? Alla religioner styrs av övernaturliga makthavare som har olika uppfattningar om hur vi ska leva.

Religionsfrihet i en demokrati innebär att varje individ är fri att tro på vad som helst. Men när friheten ersätts av institutionaliserad tro ökar förutsättningarna för psykiskt eller fysiskt våld i olika former. Historien uppvisar otaliga exempel på vad som kan hända när religiösa krafter får genomslag i samhällsutvecklingen.

Sveriges första kanoniserade katolska helgon, Heliga Birgitta, gav råd till den svenske kungen Magnus Eriksson inför det heliga kriget mot de rysk-ortodoxa invånarna på andra sidan Östersjön. Rådet var att först erbjuda de otrogna att konvertera till katolicismen. Vid vägran skulle de med våld döpas till katoliker, undervisas i den rätta läran – eller dödas. Känns råden igen från Islamiska staten?

Så sent som för ett par år sedan beslutade den protestantiska svenska kyrkan att i ett uttalande ta avstånd från sin "grundares" rekommendationer. Svenska kyrkan skriver år 2017:

"I sin skrift Om judarna och deras lögner från år 1543 uppmanade Luther den världsliga överheten att bränna ner synagogor, riva judiska hus, konfiskera judiska heliga skrifter, införa judiskt handelsförbud och sätta judar i tvångsarbete.

Luthers judehat fick katastrofala följdverkningar. I det nationalsocialistiska Tyskland publicerades Luthers skrift på nytt, vilket bidrog till legitimeringen av regimens massutrotande av judar. Att Luther dessutom i andra sammanhang uppmanat överheten att dränka utvecklingsstörda barn och dräpa bönder som gjorde uppror gjorde inte saken bättre.

Svenska kyrkan tar starkt avstånd från dessa tankar. Vi betonar allas moraliska ansvar för sina egna handlingar och fortsätter att göra upp med de mörka delarna av kyrkans förflutna. Det är en del av den ständiga reformationen." (Källa: Svenska kyrkan Reformationsåret 2017)

Det här är historia och i högsta grad även en pågående levande historia i en stor del av världen. Om vi vill lösa upp dagens och morgondagens religiösa låsningar och undvika en fortsatt kamp mellan olika religiösa rörelser och trosföreställningar i ett globalt samhälle måste skolan ges en nyckelroll. Och i den nyckelrollen kan ämnet livsåskådning göra skillnad.

Det här är en opinionstext publicerad i Dagens Samhälle. Åsikterna som uttrycks i artikeln står skribenten/skribenterna för.

Bengt Sahlberg

professor emeritus i kulturgeografi, författare till boken Vad gör en Gud?

Publicerad: 23 mars 2019 kl 05:15

Apropå Heliga Birgitta. I ett brev efter att ha läst "Krönika 5.0" skriver mitt sysslingbarn Birgitta Vahlquist: "Hans' (Birgittas man, min anm.) kusin Fredrik var ambassadör vid Heliga Stolen och bodde i Birgittahuset vid Piazza Farnese." (Där jag bodde några dagar 1956.) Brevet från Birgitta innehåller mer av intresse som dyker upp senare.

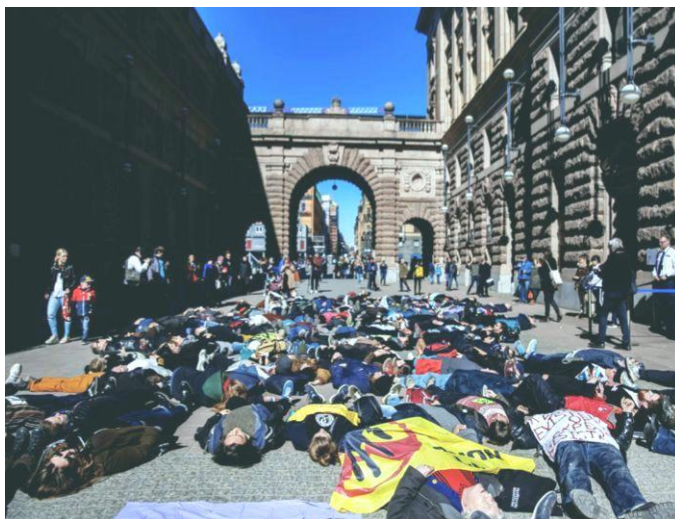
Strax före EU-valet i maj meddelar Storbritanniens premiärminister Theresa May att hon avgår efter att ha misslyckats med Brexit-förhandlingarna om Storbritanniens utträde ur EU. Någon har påpassligt kallat processen för Bed & Brexit.

Klimatet

I EU-valet blir klimatet en huvudfråga som får de Gröna att gå starkt framåt i Europa. Och här har en 16-årig svensk skolflicka uppnått ikonstatus i den globala klimatdebatten. Greta Thunberg var namnet. Att hamna på TIME:s omslag är något som merparten av alla världens 16-åringar bara kan drömma om.

Greta-inspirerade fredagsdemonstrationer har fått genomslag över hela planeten. Utöver att ha träffat flera av världens ledare - och påven - blir hon i maj utsedd till hedersdoktor vid universitetet i Mons (Belgien).

Klimatet i centrum utanför Riksdagshuset i Stockholm

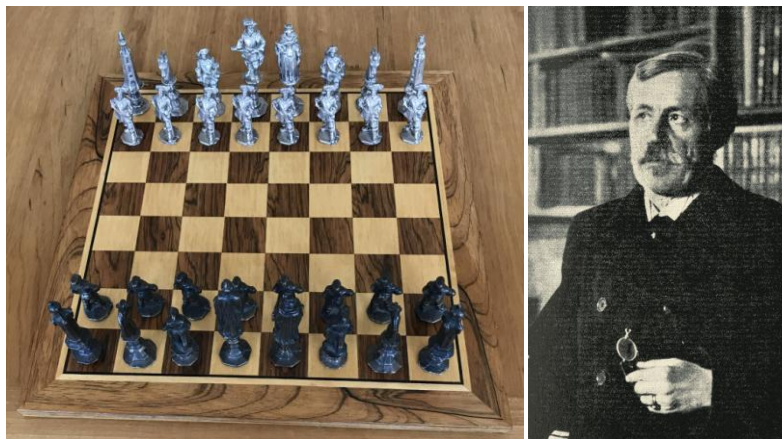
Kemin i centrum

Att min mormor föddes 1869 påverkade inte historien speciellt mycket. Det gjorde däremot det periodiska systemet som i år 2019, liksom mormor, firar 150-årsjubileum. Hur så? Jo, periodiska systemet har blivit vårt redskap för att systematisera alla kända grundämnen – en grundbult inom kemin.

Skaparen av periodiska systemet Dmitrij Mendelejev föddes i närheten av Tobolsk i Sibirien som den yngste av 17 barn (osäkert antal). Livsvillkoren var inte de bästa men genom sin mors starka tro på sin son fick han chansen att studera. Det slutade med att han blev professor vid polytekniska institutet i Sankt Petersburg 1864 och vid universitetet i Sankt Petersburg 1867. Som 35-åring presenterade han 1869 den första versionen av det periodiska systemet. Grundämne nummer 101 är uppkallat efter honom - Mendelevium (upptäcktes 1955). Idag har man hittat 118 grundämnen. 1869 var antalet 63. Mendelejev valdes in som ledamot av Kungliga Vetenskapsakademien i Stockholm 1905.

Grundämnet tenn (nr 50) har spelat en stor roll i min släkt. Samma år som Mendelejev invaldes i Vetenskapsakademien startade min farfar tillsammans med en kompanjon tenn-gjuteriet Schreuder & Olsson på Kungsholmen i Stockholm. Bland konstföremål och mycket annat göt man schackpjäser som fortfarande då och då får röra på sig på schackbrädet.

Kanske spelade Robert Sahlberg (1837-1922) med Schreuder & Olssons pjäser. Hurså? Jo, han var flitigt verksam som författare på schackspelets område. Han var också från 1876 innehavare av ett antikvariat på Drottninggatan i Stockholm. En släkting? Vet ej.

Schreuder & Olssons schackpjäser

Bokhandlare Robert Sahlberg

Metallen tenn är känd av människan sedan antiken. Det mjuka tennet hade stor betydelse som legering med den mjuka metallen koppar (nr 29). De blev tillsammans den hårda legeringen brons. Den svenske kemisten Jöns Jacob Berzelius (som står staty i Berzelii park i Stockholm) använde det latinska namnet på tenn (stannum) när han 1812 gav metallen dess kemiska beteckning Sn.

Tidigt upptäcktes att tenn kunde användas som korrosionsskydd genom att lägga ett tennöverdrag på ytor av järn och stål. Förtennade plåtbehållare i form av till exempel konservburkar och läskedrycksburkar blev en framgångsrik innovation. Men innovationen blev inte speciellt långlivad.

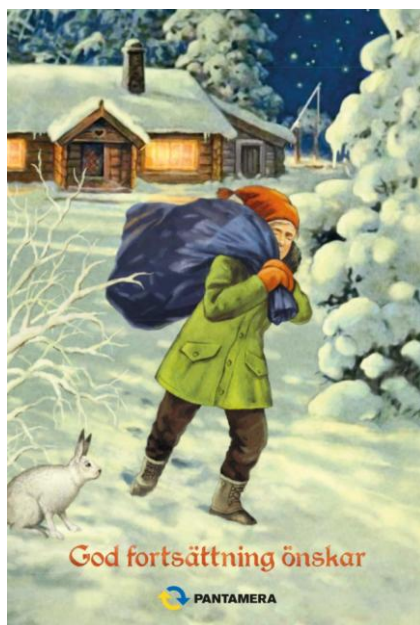
En annan metall skulle snart revolutionera förpackningsindustrin. Också den skulle få direkt betydelse för släkten Sahlberg (Ohlsson). Vi talar om grundämnet aluminium med atomnummer 13. Det är den vanligaste metallen i jordskorpan och den helt dominerande metallen i ölburkar.

Genombrottet för ölburken kom 1933 när American Can Company (CanCo), i samarbete med Gottfried Krueger Brewing Company i Newark, lyckades ta fram en burk som både höll tätt och kunde behålla smaken på ölet. De första 2000 burkarna såldes under varumärket Krueger's Special Beer.

I Sverige börjar PLM (Plåtmanufaktur Malmö) tillverka ölburkar 1954. Det svenska starkölet "Three Towns Beer" lanseras 1955 och säljs på export till USA, på Svenska Amerika Linjens båtar och ombord på SAS flygningar. Samma år på hösten, när motboken avskaffas, introduceras ölburken i Sverige. Att PLM skulle bli min brors arbetsplats från mitten av 1960-talet var väl till en del ölburkens förtjänst. Det gick bra för företaget och min brors familj flyttade från Stockholm till Malmö.

Idag säljs över 1 miljard aluminiumburkar per år bara i Sverige. 90 procent återvinns. Återvinningen av aluminium beräknas till 18 000 ton. Energibesparingen genom pantningen av burkar och flaskor motsvarade enligt Pantamera 4 miljarder kilowattimmar och ett minskat koldioxidutsläpp med 166 000 ton.

Hur många burkar tomten samlar in är okänt. 2018 blev ett rekordår. Men det kan bli fler. Efter vin på flaska med skruvkork, bag in box och tetra är det nu dags för vin på burk som just lanserats av Systembolaget. Bra ur ett klimatperspektiv då burkarna väger mindre, tar mindre plats och är enklare att återvinna.

*Vad har tomten i säcken?
Aluminiumburkar?*

En som är väl insatt i periodiska systemet och tillika tomte i Tomteklubben är barndoms-vännen Lars-Johan Norrby. Med sin breda akademiska kemibakgrund och dokumenterade allmänbildning känner han naturligtvis till att det finns en speciell kategori tomtar som kallas Kobolder. Och att dom bor i gruvor.

För mig var dessa tomtar okända ända tills tidskriften Forskning & Framsteg skriver om kobolderna i nr 2 – 2019. Det är efter dessa kobolder som grundämnet kobolt med atomnummer 27 är uppkallat.

I delar av Sverige var tron på kobolder stark, mycket beroende på att många bergsmän och metallberedare kom från tysktalande områden med en rik uppsättning kobolder. I till exempel Falu koppargruva frodades tron på allehanda underjordiska väsen, bland annat kobolder, bergsrån (en underjordisk variant av skogsrået) och troll.

Jag har inga akademiska betyg i kemi men har besökt en koboltgruva i Atlasbergen 1964. Och som medlem i Tomteklubben hade det då varit spännande att få träffa en kobold. Så blev det inte. Nu ett halvt sekel senare spelar metallen kobolt en oundgänglig roll som komponent i de moderna batterier som driver våra datorer, elbilar och inte minst mobiltelefoner.

Vid programmering av datorer har man använt programspråket Cobol, bland annat för administrativa system inom personaladministration, finansiella tjänster och orderhantering. Namnet har emellertid ingenting alls med tomtar att göra utan är en akronym av COmmon Business Oriented Language.

Vad jag inte visste när vår familj vid flera tillfällen under 1980- och 1990-talet passerade tätortsskylten Los på väg till vårt andelshus i Lofsdalen var att just i Los låg Sveriges första koboltgruva. Tätorten Los ligger i Ljusdals kommun i Hälsingland cirka 6 mil från tätorten Ljusdal och 6,3 mil från Sveg i landskapet Härjedalen. Koboltgruvan var i drift från 1730-talet till år 1773. I dag är gruvan ett arbetslivsmuseum, öppet för allmänheten.

Malmen i gruvan innehöll även mineralet nickel. Att nickel är ett eget grundämne fastställdes av den svenske kemisten och mineralogen Axel Frederik Cronstedt år 1751 när han arbetade vid gruvan i Los. (Symbol N, atomnummer 28)

Nickel ingår i den moderna batteriteknologi som är en viktig komponent för utvecklingen av elbilar. Ett exempel på detta är Teslas Model S85 vars batteri innehåller över 7 000 nickelhaltiga celler.

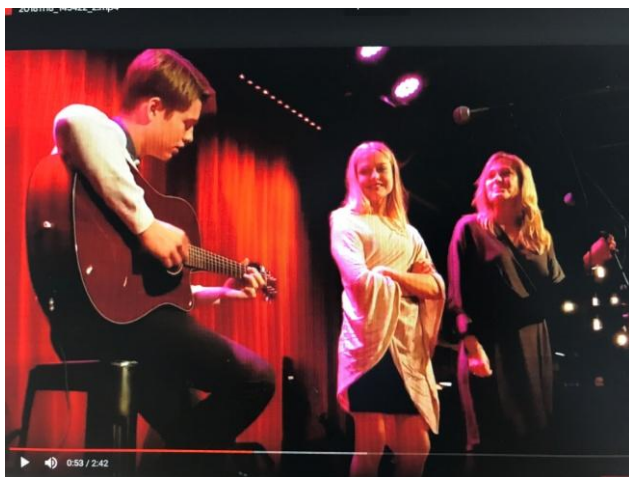
Apropå mobiltelefoner. Ingen har väl undgått att bli uppringd av vänliga personer som erbjuder diverse tjänster som man inte behöver. Reparering av programvaran i din dator, erbjudande om lägre elkostnader eller orientering om nya investeringsmöjligheter på den internationella finansmarknaden. Jag har provat att direkt i luren sjunga *I can't give you anything but love, baby*. Efter sexton takter brukar telefonförsäljarna lägga på luren - eller kalla på kollegor för att skrattande lyssna på en idiot i andra änden.

I nästa kapitel låter vi musiken tala.

Tonsatt tillvaro

Hösten 2018 är det dags att fylla jämnt – 80 år. Eftersom musiken och främst jazzmusiken spelat en vital roll i livspusslet bestäms att fira händelsen med fest på jazzklubben Fasching i Stockholm.

Den stora musikaliska överraskningen står dottern Christina med barnbarnen Pontus och Clara för - ett bejublat musikaliskt framträdande med tal till jubilaren. Mingelmusiken svarar gitarristen Erik Söderlind och basisten Kenji Rabson för. Högsta betyg!

Pontus

Clara

Christina

Erik Söderlind

Kenji Rabson

Jazz i Sverige

Under hösten utkom en ny bok med titeln *Frihetens blå toner – En berättelse om jazzen i Sverige*. Eftersom jazzen på allvar slår igenom i Sverige efter andra världskriget blir läsningen av boken något av en nostalgitripp med omnämmandet av ett trettiotal musiker som jag spelat med, samt storbandet Sunsiders.

En av de trettio musikerna som nämns i boken blev min första ”kapellmästare”, saxofonisten Bosse Wärmell. Vår första betalda spelning var i pausen på en skoldans i Norra Real hösten 1955. Gage 10 kronor. Vi var båda 16 år. På vintern 1956, då vi hade fyllt 17 år, blev Bosses kvartett inbjuden att medverka i Sveriges Radio i en direktsändning från den numera mytomspunna adressen Kungsgatan 8. Sex år senare får Bosse motta Svenska Jazzriksförbundets nyinrättade stipendium som den första stipendiaten. Tyvärr skulle droger ända hans liv, endast 30 år gammal.

En annan musiker som presenteras i boken är Eje Thelin, trombonist, kompositör och lärare. Vi turnerade i folkparkerna våren och sommaren 1956 med Arthur Österwalls orkester. Dagen för spelningen i Vegby utanför Ulricehamn den 9 juni fyllde Eje 18 år. Jag var 17 och vi båda hade några år kvar till myndighetsåldern, som fram till 30 juni 1969 var 21 år. Cigaretter ändade hans liv, 51 år gammal.

Ikonen Ben Webster, tenorsaxofonisten i bland annat Duke Ellingtons orkester, fick jag tillfälle att spela med på jazzklubben Stampen i Gamla stan 1972, året innan han gick bort. Året efter Ben Webster lämnar också Duke Ellington världssenen. Det var samma år som ABBA gör entré på världssenen genom vinsten i Eurovisionsschlagerfestivalen i Brighton 1974. Att jag bodde i Brighton/Hove sex veckor hos familjen Kendall tjugo år tidigare, sommaren 1954, har gått världshistorien helt förbi.

Altsaxofonisten Charlie "Bird" Parker spelade aldrig på Stampen. Han hade för länge sedan fått jobb i storbandet ovan molnen när jazzklubben Stampen öppnade 1968. Men Parkers minne manifesteras än idag i skylten ovanför ingången.

Stampen

Som ett kuriosum kan nämnas att en av Sveriges stora uppfinnare Håkan Lans tillbringade mycket tid som barn på Stampen, närmare bestämt i pantbanken (stampen) som låg i lokalerna och som Håkans pappa drev.

Jag nämnde Duke Ellington. Samma dag den 29 april som han fyllde 40 år (1939) framträdde han på Konserthuset i Stockholm. Jag var då drygt fem månader gammal. Ett världskrig och trettio år senare föddes vår dotter Christina på Duke Ellingtons 70-årsdag.

På Konserthuset 1939 fick Duke motta blommor som överräcktes av unga flickor i vita klänningar. En av flickorna visste då, femton år gammal, ingenting om att hon skulle träffa orkesterledaren igen tjugofyra år senare när hon sjöng för honom i ett svenskt TV-program. Och efter ytterligare tre år skulle hon spela in albumet *Serenade to Sweden* tillsammans med samme Duke i Paris. Att sångerskan var Alice Babs har naturligtvis alla äldre läsare redan avslöjat.

Vad kanske inte alla känner till är att Alice hade musikaliska gener från såväl sin far som sin mor. Pappa Jean Nilson var biografpianist och mamma Hildur Nilson sångerska. Alice föddes 1924 i Kalmar men bodde en kortare tid i Karlskrona där fadern hade en tjänst som stumfilmspianist. När ljudfilmen kom till Karlskrona var stumfilmsepoken i staden över och familjen flyttade till Västervik dit ljudfilmen ännu inte hunnit. Här tillbringade Alice uppväxtåren. Familjens ekonomi var inte lysande och blev inte bättre när ljudfilmen kom till Västervik.

Här måste jag ta in på ett stickspår. I ett avgränsat geografisk område i östra Småland föds tre mycket framgångsrika kulturkvinnor: Jenny Nyström (1854), Astrid Lindgren (1907) och Alice Babs (1924). Och alla tre fick, utöver folkets kärlek, uppleva en hög ålder – Jenny 91 år, Astrid 94 år och Alice 90 år. Astrid och Jenny, blev också hederstomtar i Tomteklubben.

Tillbaka till Alice Babs. När hon var 13 år gammal hörde sångpedagogen Lina Boldemann (1875-1957) Alice sjunga och jodla. Lina blev så imponerad att hon kontaktade Alice' mamma och erbjöd henne en portvaktssyssla och ett boende i Stockholm så att Alice skulle kunna ta sånglektioner där. De flyttade till Atlasområdet vid St Eriksplan. Märkligt nog bodde även Astrid Lindgren där efter att hon flyttat till Stockholm från Vimmerby. Och Jenny Nyström flyttade till Tegnérsgatan inte långt därifrån. Stockholm var kompakt på den tiden.

Jag tar mig än en gång friheten att glida in på ett sidospår. För hundra år sedan var Elisabeths mamma Märta (Abrahamsson) som tonåring stumfilmspianist i Junsele. Och för ett par år sedan blev jag utnämnd till Sällskapet Iduns salongspianist för underhållning vid bland annat sällskapets mingel. Och? Jo, Iduns klubbmästare som står för arrangemangen heter Marcus Boldemann, musikjournalist. Låter namnet bekant? Ja! Marcus är också son till tonsättaren Laci Boldemann och sonsons son till sångpedagogen Lina Boldemann. Vips hamnar en Alice Babs'-tråd i det historiska nätverket.

Och det är inte slut här. Våren 2019 ska nya medlemmar väljas in i Faschings Vänners styrelse. I min roll i valberedningen träffar jag då några potentiella kandidater. En av dessa, juristen och ordföranden i stiftelsen Orkesterjournalen Anders Wenström, berättar att han är född i Vimmerby och att hans farfar Wilhelm redan 1916 öppnade den första biografen (Star, senare Sveasalen) på Sevedegatan i Vimmerby. Naturligtvis med stumfilmspianist.

När ljudfilmen på 1930-talet konkurrerade ut stumfilmen lät farfar Wilhelm bygga biografen Grand. På 1940-talet blev Grand premiärbiograf för filmerna "I Mörkaste Småland" (med Sigurd Wallén) och "Flickorna i Småland" (med Sickan Carlsson, Åke Grönberg och Sigge Furst). Och i början av 1970-talet hade de tre filmerna om Emil i Lönneberga urpremiär på Grand. Något som Astrid Lindgren själv lär ha ställt sig helt bakom. Det var innan Astrid tackade ja till att bli invald som hederstomte i Tomteklubben och innan Astrid Lindgrens Värld invigdes i Vimmerby 1981.

Så här skriver Anders Wenström i en kommande antologi, volym 2 av "Jag minns mitt Vimmerby":

"Det är förunderligt att det hobbyprojekt som några av mina generationskamrater startade genom att bygga miniatyrer av Villa Villekulla och Bullerbyn på Ekkullen vid Näs skulle skapa en oemotståndlig turistmagnet för barnfamiljer från hela Sverige och grannländer."

Men trådarna till Anders uppväxt och Vimmerby slutar inte här. Med samma entreprenörsanda som sin farfar uppförde och drev Anders tillsammans med jämnåriga kamrater (15-17 år) en jazzklubb i Vimmerby. Gästsolist vid invigningen var den lysande altsaxofonisten Rolf Billberg, nerrest från Stockholm. Klubbens största fjäder i hatten var nog ändå när tenorikonen Dexter Gordon reste upp från Köpenhamn till Vimmerby för att tillsammans med Lasse Sjösten (piano), Björn Alke (bas) och Janne "Loffe" Carlsson (trummor) bjuda på "gudomlig jazz". Att jag spelat med Björn och "Loffe" har inget med Vimmerby att göra och inte heller att Lasse Sjösten hade rötter i Jämtland. Men lite trådar är det.

På våren 1939, ett par månader innan Duke Ellington firade sin 40-årsdag med en konsert i Stockholms konserthus, hade en annan utländsk jazzgrupp presenterat sig på Konserthuset. Gruppen hette Quintette du Hot Club de France ("franska hotkvintetten"). Den bestod av tre gitarrer, violin och bas. Affischnamn var gitarristen Django Reinhardt och violinisten Stéphane Grappelli.

När Elisabeth och jag 2018 blir hembjudna på middag till Lena och Leif Blomquist på Grev Magnigatan 5 berättar Leif (han spelade bas, cello och flöjt i min orkester på M/S Kungsholm till New York 1965) att det för länge sedan hade hänt spännande saker i husets källare. Vera Björklund, portvakt i 5:an på 1930-talet, beskrev källarlokalen så här: *"Ingen garderob, bara ett rum och ett litet pentry, skrovliga gråstensväggar"*. Det låter nästan som klubben Forum i Vasastan i Stockholm som under några årtionden runt millennieskiftet fick spela rollen som en slags bakficka till Svenska Akademien och som blev internationellt uppmärksammas när sexskandaler kastade sin skugga över Akademien.

Klubben på Grev Magnigatan fungerade som en nattklubb med namnet Grotta Azurra. Den besöktes av många kändisar och jodå, även Quintette du Hot Club de France. Vid ett nattligt jam i lokalen deltog violinisten Emil Iwring med några andra svenskar. (Jag var då bara ett par månader gammal men 17 år senare skulle jag spela med Emil.) Den franska hotkvintetten blev förebild för Svenska Hotkvintetten med bland andra gitarristerna Sven Stiberg och Folke Eriksberg och Emil Iwring.

*Erik Söderlind**Frank Vignola**Hans Backenroth*

Här kan jag sticka emellan med att jazzsällskapet Swejs den 5 april 2019 fick internationellt besök av ingen mindre än den världsberömda gitarristen Frank Vignola. Svenska medmusikanter var gitarristen Erik Söderlind och basisten Hans Backenroth. En trio med tre musikaliska giganter. Och skulle det visa sig: Frank Vignola bildade 1987 i USA Hot Club Quintet, namngiven efter Quintette du Hot Club. Historien går igen.

Att klubben på Grev Magnigatan var populär (ungefär som Forum) förstår man när man läser medlemslistorna. Här återfinns bland andra:

Kerstin Bernadotte	Aga Kahn med Bettina	Sven Arefeldt
Otte Sköld	Kar de Mumma	Christer Strömholm
Isaac Grünewald	Barbro Alving	Sickan Carlsson
Alice Lyttkens	Greta Garbo	Gösta Ekman d.ä.
Annalisa Ericson	Lillebror Söderlund	Bertil Bull Hedlund
Hasse Ekman	Alice Timander	Gunnar Hägglöf
Evert Taube	Prins Eugen	David Sprengel
Jussi Björling	Kid Severin	Agnes von Krusenstierna
Nils Ferlin	Nils Dardel	Gunnar Ekelöf
Per Lagerqvist	Ivar Lo Johansson	Ragnar Josephson
Vilhelm Moberg	Stig Holm	Erik Grate
Ernst och Tutta Rolf	Karin Boye	Kurt Ljungstedt
Robert Taylor	Filip Slor	

Den svenska konstnären Carl Larsson bodde som barn även på Grev Magnigatan 5. Om den adressen skriver han att det var helvetet på jorden. Där *"rasade lungsoten, där rasade blodiga slagsmål, där bedrevs skörlevnad, där pekade man ut mördare och tjuvar"*. Det här var långt innan Ladugårdslandet blev Östermalm, långt innan nattklubben Grotta Azurra drog kändisar till adressen och långt innan Lena och Leif Blomquist flyttade dit.

Musikanter kommentarer på "Krönika 5.0"

Flera av de som läst "Krönika 5.0" har återkommit med spännande inlägg. Jag skrev om sångerskan Nina Stemme och här återkommer överläkaren, pianisten Nisse Engström med nya nätverk.

Så här skriver Nisse:

"Sedan hittade jag Nina Thöldte och blev riktigt intresserad eftersom jag kan bidra med kompletterande fakta.

Mina första fyra skolår var jag klasskamrat med Curt Thöldte. 1938 grundades Stockholms Gosskör av Erik Algård, då kantor i Maria K:a, han besökte flera skolor för att hitta sångbegåvade gossar till kören. När han kom till vår skola fick alla pojkar i ettan provsjunga och han fann ett guldägg. Curre blev omgående antagen och blev solist. Ett kulturutbyte medförde att kören under pågående världskrig reste till Wien för att konserterna. Wiener Sängerknaben gjorde samtidigt ett besök i Stockholm.

Curres far var körsnär och hade en rörelse som jag tror, nära Hötorget. Föräldrarna skildes och Curre bodde med sin mamma på Fredmansgatan. Vid ett tillfälle var min bästa kompis och jag bjudna till Curre på saft och kakor. Då plockade hans mamma fram en gitarr och sjöng för oss grabbar några melodier, bl a Taubes Sjösalavals som var nyutgiven. Och vi tyckte hon sjöng väldigt bra. Här har du det musikaliska arvet! Curres mamma, Curre och hans dotter - Nina Stemme!

Nedan ett skolfoto från Maria Elementar, Curre Thöldte högst upp till vänster under röd accent aigue, eller var det grave, Nisse under". (Enligt Wikipedia stavas Curt sitt namn med K, alltså Kurt)

I Maria Elementar

Som Nisse Engström skriver var Kurts far Paul Thöldte körsnär. Hans lager och pälsvaruförsäljning låg på adressen Hötorget 14 i Stockholm.

Huset på Hötorget 14 revs för att göra plats för Stockholms Konserthus som invigdes 1926. Och här kan man verkligen tala om historia. Nina Stemmes farfar levde och verkade på exakt den plats där barnbarnet Nina nu vintern 2019 framträder i ett till operascen omvandlat konserthus. *"Hötorgsoperan"*, som Nina Stemmes son uttryckte det.

Hötorget i början av 1900-talet

Hötorget i början av 2000-talet

Marknadsföraren, trombonisten och sousaphonisten Tommy Jacobsson fyller på med roliga minnen:

"När jag såg bilder på Tore Browaldh kom jag att minnas en story som jag tror att någon av Arvid Sundins killar berättade. Arvid hade jag äran att spela med, ofta som ensam med komp, i 35 år och det var ju underbart att höra dom boysen berätta minnen från både 20- och 30-tal. Tore B var ju hängiven jazzpianist och fick vid något tillfälle spela tillsammans med sin idol Thore Swanerud. Hans replik inför en ny låt till sin mer akademiske kollega - man hör Swanis södersnack - blev mycket uppskattad: "Stampa in du Tore som har tagit studenten."

Några månader efter Tommys respons ovan blir jag varse att skämtet med "att ha tagit studenten" inte varit en engångsföreteelse. Jag citerar ur ångermanländske författaren Nils Eric Sjödings bok "Odögdern", skriven på ådalsdialekt och dedicerad till fotbollsklubben Röåns IF (1985). *"Lägg straffen du Nils Eric, som ha tage studenten..."*

Ett annat inlägg från Tommy är detta om Tomteklubbens hederstomte Johannes Norrby:

"Larsan fick jag kontakt med i höstas och han påminde om Sälen-spelet. Då mindes jag också hans pappa, som redan när vi gick i AF gjorde ett oerhört vänligt och imponerande intryck. Och när Kårsdraget firade 5-års-jubileum i Konserthuset blev det inte sämre: "Johannes Norrby intar scenen och äskar tystnad. Lugnt och värdigt. Med sin sonora baryton kungör han sedan att "På grund av omständigheter som Konserthusledningen inte kunnat råda över kommer kvällens konsert inte att kunna spelas." Lång konstpaus. Sedan: "På annat sätt än det förväntade!" Då lyfte taket en meter och Johannes log..."

Tommy mötte också Jerry Bergström:

"En gång när Maggan och jag var nyförälskade och på väg ut till Brottö i "Läderläpparnes" runda båt (där vi sedan sov) kommer en skäggig man simmande mitt ute på en fjärd. Vi stannar båten och mannen klättrar upp, undrar om det finns en gin och tonic ombord, dricker ur den under ett kort samtal med oss, dyker sedan ner i vattnet och simmar tillbaka mot stranden. Jerry Bergström."

Tommys och mina vägar har korsats på många sätt. Jag skrev i "Krönika 5.0" om att min klasskamrat Lars Tisell och hans bror Carl Jan Tisell hade gått bort.

Så här skrivet Tommy J.:

"Där i Östra Real, AF hade inget gymnasium då, var jag för övrigt klasskamrat med Lars Henrik Tisell, som jag såg senast på vårt Student-jubileum i våras. Pigg och alert, så jag blev förvånad när jag såg att även han gick bort i höstas. Vi spelade på hans bror Calles begravning bara ett halvår tidigare i Harlem."

Och som om inte detta var nog. Tommy berättar att han och hustrun Maggan är nära vänner med jazzälskarna Anette Rönquist och Yngve Holmlund som bor ett våningsplan under oss på Kaplansbacken. Trådarna till och genom huset, ska det visa sig, kommer att bli fler och delvis märkliga.

Och så får jag ett långt mejl från Bengt Meder. Han producerade min första bok inom ämnet turismvetenskap – Kungar Katastrofer & Kryddor. Några klipp ur Bengts mejl fyller på i musikarkivet.

”Jag har noterat att ett antal av de som fick er förra krönika har svarat genom att ge kompletterande bidrag med anknytning. Jag tänkte inte vara sämre och ger här några historier med viss koppling till det som skrivits.

I slutet av 50-talet drabbades Sverige av Skiffeln. Chris Barbers banjoist Lonnie Donnegan var den stora gurun. Jag hade med pappas gamla mandolin fuskat lite i genren med bland andra Anders Linder. Nu fick jag erbjudandet att avlösa Bengt Lindfors - brorsa till Lill - i ett gäng som hette Woodpeckers Skiffel Group. Bengt skulle ägna sig åt sina studier tyckte pappa Lindfors. Hans studier förde honom så småningom som tandläkare till Härnösand. I bandet var också Ingemar Lind, son till legendariska kapellmästaren ”ute blåser sommarvind - inne spelar William Lind”. Förutom skifflandet så var Ingemar hörd i program som ”ring så spelar vi” där han var den i grammofoonarkivet som fixade den önskade musiken. Samtidigt var han i många år speaker till SVTs naturprogram.

Vi hade stadiga spelningar i Harlem med Mats Bahr (med toppgage 15:-) som komframochsäg och med Topsy i trappen upp på scen. Mycket resande i Nalenkabaréns turnéer runt landet liksom jippon med VeckoRevyn och ett otal folkparksgigg, frukostklubb nyårs-tv mm.

Bland annat deltog vi i TVs tävling om Sveriges bästa skiffelgroup och vann. I finalen mötte vi Arthur Österwalls hus-skiffelband från Sunside, Sverres. Nån hade skvallrat vilken låt Sverres hade valt till finalen. Så pappa William skrev ett bra arr åt oss på samma låt och tursamt nog blev vi lottade att spela före Sverres. Det var inga glada miner i Artur Östervalls team.

Det var inga glada miner hos mina föräldrar heller, när man smet iväg på turné och kom hem på morgonkvisten för att sätta sig på en matteskrivning. Men jag fick alla fall stort A i studentmatten.

I dag är Camilla arbetskompis med Nisse Engströms barnbarn. (Camilla Boquist är Bengts livskamrat och har ett musikaliskt arv från föräldrarna, sångerskan Kerstin Dahl och pianisten Janne Boquist, min anm.)

PS Apropå Norra Real - jag gick där i fyra år innan jag flyttade ut till nybyggda Mörby Läroverk. Och apropå järnväg - min farmors far står staty i Svalöv där han grundade Sveriges första växtförädlingsverksamhet. Han hade även ett finger med i spelet när järnvägen mellan Göteborg och Malmö skapades.”

Ja, det här är bara ett axplock av de berättelser som läsarna av ”Krönika 5.0” har levererat. Det kommer fler. Nu får jag också reda på att arkitekten bakom min arbetskollega och vän Mats Engströms fritidshus vid Siljans strand i Dalarna heter Benny Agnas. Mycket riktigt! Benny har musikaliska brorsbarn i kvartetten Agnas Bros med Kasper Agnas - gitarr, Max Agnas - piano, Mauritz Agnas - bas, Konrad Agnas - trummor. Bröderna uppträder då och då på Fasching. Och Konrad fick 2013 Faschings Vänners stipendium.

Och nu dyker en tråd från 1950-talet upp. Jag citerar ur den första Krönikan:

Kuriosum: Första mötet med Sven-Olof Bagge blev överraskande. Det visade sig att han saknade vänsterhand. Den hade han sprängt bort i ett kemikalieexperiment som tolvåring. En pianolärare med bara en hand alltså. Hur gick det? Jodå. Han hade en tygklädd träpinne som han satte fast där vänsterhanden skulle vara. Och med den pinnen spelade han basgångarna i melodierna samtidigt som han skapade kreativa blockackord med högerhanden. Här föddes mitt intresse för basgångar och vänsterhandsspel.

En granne som flyttat in vägg i vägg på Kaplansbacken heter Laila Bagge. Känner du igen namnet från juryn i TV-programmet Idol? I samma jury sitter hennes f. d. man Anders Bagge, son till, visst!, min pianolärare på 1950-talet. Och Anders bor på Ekerö. Men vår granne på Kaplansbacken är faktiskt inte släkt med någon av jurymedlemmarna Bagge. Nähä? Nej, men båda Lailorna har arbetat som domare – den ena i Idol och den andra i Tingsrätten. Och vår grannes pappa hette Anders Bagge. Lägg därtill att revisorn i vår grannes systers och svågers företag också är revisor i musikproducenten Anders Bagges företag.

Och så kommer en kommentar från basisten Leif Blomquist:

”Om Sven Olof Bagge kan jag berätta att jag spelade ca ett år med Evergreens sjumannaband nån gång kring 63 och där var Sven Olof leading man. Inte bara det, Den fina trummisen hette Lasse Kullhammar, befreundad med Jonas K på något sätt som jag inte känner till. (Farfar enligt komplettering från Leif)

Med Evergreens spelade vi bla på Skansens dansbana och på Nalen. Efter Evergreens öppnade Sven Olof eget, kvintett med mej och Lasse K i kompet - ingen jazzig repertoar, mera för dansanta. Stockholms första dansband? Vi spelade på dansrestaurangerna i Stockholm - som La Visite, Bal Palais och Zanzibar. Jag försökte intressera Sven Olof för att delta i ditt Amerikabåtsband, men han sa att Amerikalinjen inte skulle acceptera personal med bara en hand.”

Bäst att avrunda här innan nätverket växer över alla bräddar.

Jag berättade i tidigare krönikor om radioprogrammet Mälaröjazz på Radio Viking, som sänds från en studio i Ekerö centrum. Min första intervjugäst i programmet var sångerskan Maria Winther 2008. Vi spelade låtar ur hennes debutalbum Dreamsville. Releasepartyt hölls på klubben Forum. Vibbar!

Nu på våren 2019 uppträder Maria på Swejs med sånggruppen Stockholm Voices. Jag är där och lyssnar. Bestämde mig för att skicka ett mejl och tacka för den strålande konserten. Jag letar på nätet efter mejladressen. Och hittar tolv stycken med h i stavningen. Två tillhörde ungefär rätt ålderskategori. Och hör och häpna! En bodde faktisk på Ekerö - i min familjs gamla sommarstuga som omvandlats och byggts ut till en åretrunt-bostad. Osannolikt! Nu visar det sig att det var den andra av de två möjliga Mariorna. Men ändå!

Jakob Sollevi--Alexander Lövmarm--Maria Winther--Gunilla Törnfeldt

Lämpligt nu att gå över från musiken till konsten och arkitekturen. Och varför inte göra det med Anna-Lena Löfgren (1944-2010) när hon sjunger slagdängan "Lyckliga gatan" i en video, som spelas upp som avslutning på ett föredrag under programserien Onsdags-historier på Stadsarkivet i Stockholm. Föredraget handlar om det så kallade Miljon-programmet, som genomfördes på 1960-talet för att bygga bort bostadsbristen. Rivningarna av äldre bostadsområden för att göra plats för nybyggnationen väckte en hel del debatt. Här en del av sångtexten: *"Lyckliga gatan du finns inte mer, du har försvunnit med hela kvarter"*.

Anna-Lena Löfgren

Julaftonen 1967 gick ”Lyckliga gatan” upp som etta på Svensktoppen där den låg i 14 veckor och toppade sedan försäljningslistorna med över 150 000 sålda exemplar i Sverige. Inspelningen belönades med guldskiva i Sverige och platina- och diamantskiva i Norge.

Texten till Lyckliga Gatan skrevs av en doldis inom det svenska musiklivet. Hon skrev närmare 400 låtar och innehar Svensktoppsrekord. 1958 blev hon som första kvinna antagen med en låt i den svenska Melodifestivalen, en tävling där hon sedan under många år är den enda kvinnan. Hon vann Eurovision Song Contest i Luxemburg 1984 med bröderna Herrey och med texten Diggiloo Diggiley. 2017 valdes hon postumt in i Swedish Music Hall of Fame.

Den låtskrivare som beskrivs ovan är Britt Lindeborg (1928-1998). Hon *”växer upp i ett dragigt men charmigt hus på Södra Långgatan i Gamla Hagalund. Här finns plommonträd, gårdsmusikanter och slingrande gränder, enligt memoarerna.”* Och här låg Lyckliga gatan på riktigt. När Gamla Hagalund skulle rivas skrev hon texten Lyckliga gatan.

Ett par år innan Anna-Lena sjöng in Lyckliga gatan hade hon tillsammans med sin dåvarande man Calle Lundborg inspekterat Elisabeths och mitt nästan inflyttningsklara radhus i Tappström på Ekerö, strax innan Calle som orkestermedlem skulle spela på Svenska Amerikalinjens kryssning till New York med min orkester.

På 1990-talet bosatte sig Anna-Lena, just det, på Lyckliga gatan i Rånäs i Uppland.

Färg och form

Efter att ha varit stängt för renovering sedan 2013 öppnar Nationalmuseum portarna för allmänheten hösten 2018. Chefsarkitekten för renoveringen har varit Gert Wingårdh, som för sina insatser får högsta betyg av den samlade konstvärlden.

Skulpturgården i Nationalmuseum

Vid en rundvandring möter vi en gammal bekant - Sällskapet Iduns grundare, bibliotekarien vid Kungliga Biblioteket Harald Wieselgren. Han var under flera decennier på 1800-talet sällskapetets sekreterare och huvudpersonen i Zorns målning *En skål i Idun* från 1892.

"En skål i Idun" målad av Anders Zorn

En tavla som man kommer ihåg från historieböckerna i skolan är Karl XII:s likfärd av Gustaf Cederström, utförd i Paris 1878. På Nationalmuseum får man se den i naturlig storlek.

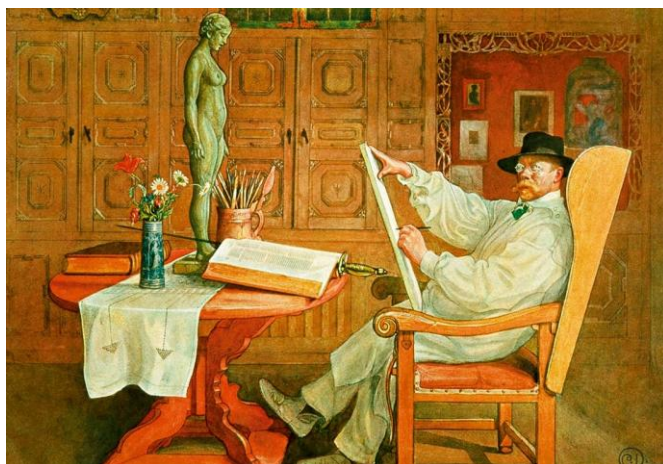
Karl XII:s likfärd av Gustaf Cederström

Målningar som besökaren möter redan i museets entréhall är utförda av en av de mest berömda svenska konstnärerna och kanske den mest folkkäre – Carl Larsson. Han föddes 1853 på Prästgatan 78 i Gamla stan där Carls föräldrar drev ett värdshus, inte långt från Blasieholmen, där Nationalmuseum tio år senare skulle invigas. Och heller inte långt från Svartmangatan 24 i värdshusets grannkvarter, där Elisabeth och jag bodde 1965.

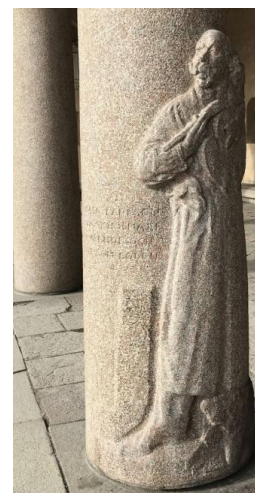

Carl Larssons födelsehus

Naturligtvis visste Carl ingenting om att han skulle spela en huvudroll i utsmyckningen av vad som då ännu inte fanns, men som skulle bli Sveriges konstcentrum.

Självporträtt i den nya ateljén i Sundborn 1912

*och som pelargon
(ursäkta! Pelarhelgon)*

Fråga till läsaren: Var står pelarhelgonet?

Svaret finns på sidan 32

Carl Larsson gifter sig 1883 med Karin Bergöö i Adolf Fredriks Kyrka i Stockholm. Karin föder åtta barn. I Carl Larsson-gården i Sundborn skapar hon ett unikt hem. Hon väver, syr och broderar. Men som normalt på den tiden levde hon i skuggan av sin man - som Carl Larssons hustru. Idag hyllas hon som konstikon.

I "Krönika 5.0" finns en tavla där Nationalmuseum placerats uppe på Kungsklippan. Sedan 2007 bor Elisabeth och jag vid Kungsklippan i ett av Stockholms första funkishus, invigt 1935. Också det första som byggdes i betong för att klara höjden på 14 våningar. I vår bokhylla i huset står Konstens världshistoria i fyra band – Antiken (1962), Medeltiden (1962), Renässansen (1963) och Från barocken till nutiden (1963). So what? Jo, författaren till böckerna var konsthistorikern Greger Paulsson och böckerna var kurslitteratur när jag läste konsthistoria på Stockholms universitet i början av 1960-talet. Paulsson var en stark förespråkare för funktionalismen och generalkommissarie vid Stockholmsutställningen 1930, där funktionalismen slog igenom i Sverige. Redan 1913 blev han amanuens vid Nationalmuseum och 1916-1924 intendent på museet.

I boken "När Sverige blev modernt – Gregor Paulsson, Vackrare vardagsvara, funktionalismen och Stockholmsutställningen 1930" (förf. Per I. Gedin) kan man läsa följande lustighet:

"Chefen till Gregor "Hör nu min käre doktor, en svensk ämbetsmans första plikt är att inte komma för tidigt och inte gå för sent." (Licentiat kallades på den tiden doktor.)

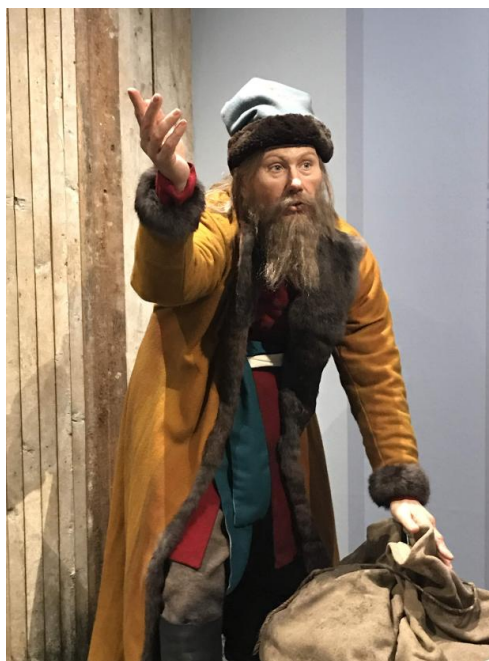
Som överkurs kan meddelas att Gregor var gift med Ester Wägner, syster till författaren Elin Wägner. Elin var med och grundade Rädda Barnen 1919, som i år firar hundra år. Hon blev 1944, trettio år efter Selma Lagerlöf, den andra kvinnan i Svenska Akademien. Att hon blev faster till den kända TV-profilen Ria Wägner får ingå i tråden.

Stadsmuseum

Ett annat museum som varit stängt några år för renovering är Stockholms Stadsmuseum. Våren 2019 öppnas det pånytt för allmänheten. Huset stod i sin första version färdigt 1680, men då inte som Stadsmuseum utan som Stadshus. Genom åren har byggnaden inrymt olika verksamheter som domstol, häkte, krog, handelskontor, skola mm. Stockholms realläroverk, senare Norra Real, etablerades här 1876. Skolan skulle fjorton år senare flytta till sin nuvarande plats vid Roslagsgatan. (Mer om Norra Real senare.) Först 1942 blev huset Stadsmuseum.

Handelskontor

Pälshandlare

Torget utanför Stadsmuseet hette tidigare Ryssegården och var upplagsplats för ryska stapelvaror. Här fanns i mitten av 1600-talet ett sjuttiotal bodar, bastu och egen ortodox kyrka för de ryska köpmännen. I museet kan man nu bekanta sig med miljöer där vaxfigurer i naturlig storlek illustrerar periodens köpenskap.

Arkitekter och formgivare

Kvinnor ansågs inte lämpade för arkitektyrket och hade därför inte tillträde till arkitektutbildningarna i landet förrän en bit in på 1900-talet. Anna Lous Branzell (1895-1983) blev 1919 den första kvinnan som tog arkitektexamen i Sverige, närmare bestämt vid Kungliga Tekniska Högskolan (KTH). Alltså för 100 år sedan. Anna Branzell var gift med Sten Branzell, som var stadsplanearkitekt respektive stadsarkitekt i Göteborg 1926–1957. En gata i Göteborg, Anna Branzells gata, har fått sitt namn efter henne.

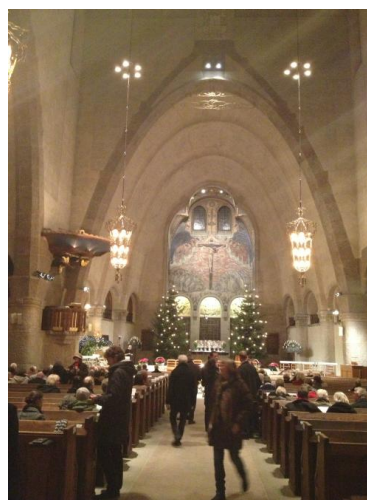
En annan kvinnlig ”formgivare” var Märta Måås-Fjetterström (1873-1941), en av vår tids största inom textilkonst. Det är i år 100 år sedan hennes ateljé i Båstad öppnade. Jag skrev i ”Krönika 5.0” att det var Alfred Nobels brorson Ludvig Nobel som lockade textilkonstnärinnan att öppna ateljé i Båstad. Nu upptäcker jag på nätet, medan jag lyssnar på terrorforskaren och sommarprataren Magnus Ranstorp, att Magnus som barn bodde i Ludvig Nobels jaktstuga i Båstad. Vilket sammanträffande! Noteras kan också att Magnus stod på inbjudningslistan till den internationella konferensen Security and Risks in Travel and Tourism som turismforskningsinstitutet Etour arrangerade i Östersund 1993. Jovisst! Och han är även god vän till min brorson Martin Sahlberg i Östersund. Nätverk!

Jag skrev också i ”Krönika 5.0” om konstnären Olle Hjortzberg. Han som skapade OS-affischen till sommarolympiaden i Stockholm 1912, den så kallade Solskensolympiaden. Han var en frekvent gäst hos konstnärinnan Jenny Nyström på Klubben vid inloppet till dagens fritidsbåtshamn Bullandö Marina (som inom parentes 2019 firar 50 år) och målaren bakom altärväggen i Engelbrektskyrkan. Efter att ha läst krönikan återkommer inredningsarkitekten Carita Kull med följande tråd:

”Bengt, du och jag har en hel del gemensamma personer som vi känner märker jag då jag läser krönikan. Bl a Olle Hjortzberg, vars dekormålningar i Rosenbad som jag fick inspiration av då jag färgsatte interiörerna i Rosenbad på 70-talet. Fredric Bedoire, min professor på Mejan, som jag även gjort många intressanta studieresor med...”

Engelbrektskyrkan

med altärväggen i fonden
Konstnär: Olle Hjortzberg

Apropå kvinnor och arkitektur kan den arkitektoniskt intresserade fundera över olika stilars genomslag i stadsbilden. Stockholms kvinnofängelse i rött tegel låg granne med Engelbrektskyrkan under perioden 1897-1968. Från 1925 tog Riksarkivet över byggnaden för förvaring av arkivhandlingar. Byggnaden revs 1968 och arkitekt högskolan flyttade 1969 in i den på platsen nyuppförda byggnaden i brutalistisk betong.

Kvinnofängelset

Arkitekt högskolan

Sysslingbarnet Gunilla Melin fyller på arkitekttråden. Hon berättar att arkitekten Nils Tesch på 1950-talet ritade Ryssby lantbruks- och lantushållsskola där hennes far Sten Melin var rektor. Och visst! Nils Tesch var farbror till min klasskamrat Olle Tesch i Norra Real på 1950-talet.

Ryssby lantbruks- och lantushållsskola

Som arkitekt förenade Nils Tesch funktionalismen med traditionalism. En av hans sena mer uppmärksammade byggnader, som anses ha mycket stort kulturhistoriskt värde, är Näringsdepartementets hus vid Tegelbacken i Stockholm, granne med regeringskansliet i Rosenbad. Undrar vad han skulle sagt om han fått se vad som landat på taket på hans kulturmärkta skapelse.

Näringsdepartementet

Nu snabbt tillbaka till Ryssby i Småland. Innan Lantbruksskolan kom till Ryssby hade den första byggnaden varit ett gästgiveri – Nygård. Och där hade Ingmar Lindmarkers farmor arbetat som piga. Vem är det? Jo, mor till Ingmar Lindmarkers pappa Axel som bodde med sin mamma vid gästgiveriet. Jaha?

Så här skriver min syssling Gunilla:

”Axel, som var ”oäkta barn”, gav sig tidigt ut i världen för att lära sig allt om hotellbranschen. Han kom hem och arbetade upp en förmögenhet. Köpte bl.a. Snäckgårdsbaden i Visby, Svea hotell i Halmstad och Grand hotell i Falun. Axel L. övergav aldrig Ryssby. Han har donerat mycket pengar. Bl.a. till obemedlade barn. Sonen Ingmar Lindmarker arbetade på 60-talet som Svenska Dagbladets New York-korrespondent. Efter min studentexamen arbetade jag hos Ingmars familj i Rye N.Y. Där kom jag i kontakt med bl.a. Rolf Sohlman, Arne Thorén och Birgit Nilsson. Även några andra som du omnämnt i din krönika är makarna Dominique, familjen Ehn i Vaksala och Sture Lagerwall.”

Under sin vistelse hos familjen Lindmarker i New York var Gunilla barnflicka åt Ingmar Lindmarkers dotter Anna Lindmarker som nu är nyhetsankare på TV4.

Och så händer följande! När min skolkamrat och vän Christian Bratt läser utkastet till ”Homo Selficus” fylls ånyo nätverket på.

Jag citerar Christian:

”Ryssby känner jag väl, jag blev konfirmerad där av en utmärkt morbror på 50-talet, träffade Melins, spisade jazz hos deras son och kände förvisso Ingmar Lindmarker, vi blev goda vänner i London på 80-talet. Hans far Axel ligger begravd där.”

Och sonen som Christian spisade jazz med är mitt sysslingbarn Anders Melin, bror till Gunilla. Anders blev senare professor i matematik vid Lunds universitet och invald i Kungliga Vetenskapsakademien 2001.

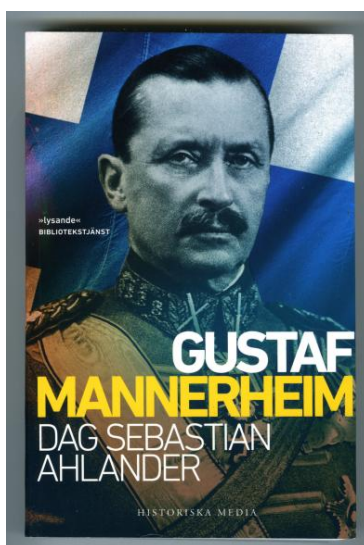
Trådar och åter trådar.

Nätverk i Österled

Varför har jag här valt rubriken *Nätverk i Österled*? Svaret är att det sedan "Krönika 5.0" avslutades har dykt upp nya intressanta nätverk i Finland - landet vars historia under många århundraden varit en del av Sveriges historia.

Finland är också det land som jag besökt flest gånger av alla länder, närmare bestämt 27 gånger. (Närmast efter Finland kommer Norge (20), Österrike (14), Danmark (11), England (10) och USA (10).) Finland är dessutom det land där resorna täckt in hela nationen från längst i väster till längst i öster och från längst i söder till längst i norr. Och omfattat såväl tjänsteresor som privatresor med bland annat musikturnering, konferensdeltagande och sightseeing.

En sak som också triggade mig var att jag hösten 2018 läser Dag Ahlanders biografi över Gustaf Mannerheim, en av Finlands mest berömda män och den som spelade huvudrollen när det ryska storfurstendömet Finland blev den fria nationen Finland. Kopplingen mellan den personliga och den kollektiva historien och mellan privatliv och arbetsliv illustreras här på ett sätt som ger tidsandan en speciell färgsättning och som demaskerar underliggande orsakssamband.

Mannerheims storasyster Sophie var gift med den finländske industrimannen Hjalmar Linder. Mannerheim själv blev blyxförälskad i Hjalmar halvsystem, societetsdamen Kitty Linder, som var tjugo år yngre än Mannerheim. Och inte nog med det. En barndomsvän till Mannerheim var Ernst Hjalmar Linder, född 1868 i Åminne, Pojo socken. Han var generalmajor och samarbetade med Mannerheim som chef för den Svenska frivilligkåren under det finska inbördeskriget 1918-1920 efter första världskriget.

Kombinationen Hjalmar och Linder får mig att ana att det kanske finns ett släktskap med min vän och musikerkollega Anders Linder eftersom Anders pappa hette Erik Hjalmar Linder. Förnamn brukar ju gå i arv. Efter att ha letat en bra stund på nätet hittar jag information om att Anders farfar var skohandlare i Närke. Alltså inte general i Finland.

Den här tråden slutade tydligen i en dead end. Att min morfar liksom Anders' farfar är födda i Närke kan knappast anses värt att lyfta fram som något unikt. Frågan är om jag ändå missat någon tråd mellan Anders och Ernst Hjalmar. I bilden nedan på Ernst Hjalmar tycker jag mig se en viss likhet, men det är förmodligen ren inbillning. Att Ernst var general och Anders kaptan (Zoom) är i det här sammanhanget knappast avgörande.

Ernst Hjalmar Linder

Anders Linder

Som upplysning kan nämnas att TV-serien med Anders handlar om rymdmannen Kaptan ZOOM, spelad av Anders, som kommer till jorden för att undersöka människorna i vårt postindustriella samhälle. När jag skrev om utomjordingar från planeten PliUs i boken *Vad gör en Gud?* hade jag inga tankar på kaptan ZOOM och besökarna från PliUs var mest intresserade av människornas religioner.

Ett steg tillbaka till Ernst Linder visar att han deltog i svenska ryttartruppen vid Olympiska sommarspelen i Paris 1924 och erövrade guldmedaljen i dressyr. Vid ryttarolympiaden i Stockholm 1956 blev svensken Henri Saint Cyr guldmedaljör i dressyr. Jag var som 17-åring publik på Stockholms stadion när Saint Cyr vann, men hade då ingen aning om att min rumskamrat under lumpen på Svea Livgarde 1957 skulle bli Guy St Cyr, guldmedaljörens son.

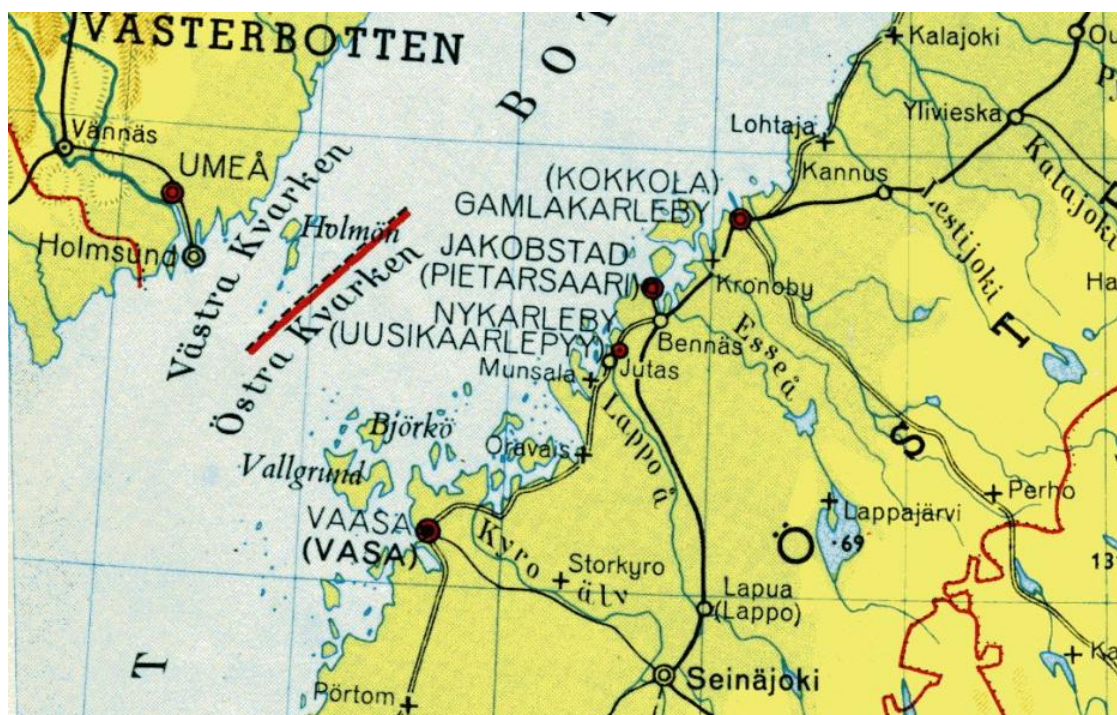
Eftersom det här kapitlet främst handlar om Finland måste jag framhålla att Finland blev näst bästa nation i Paris 1924 efter USA. Den mest framgångsrike finländaren var löparen Paavo Nurmi med fem guld (av Finlands 14).

Finlands frihetskamp

Vi lämnar Linder för att leta upp en annan tråd genom Elisabeths släktingar i Finland, närmare bestämt i Österbotten. En kontakt med Elisabeths kusin Birgitta Gustafsson i Falun ger napp. Hon skickar ett par A4-sidor med information.

Birgittas och hennes bror Esbjörns farfar hette Olof Hallman. Han flyttade efter att ha blivit änkeman till Finland från Sverige och slog sig ner i Österbotten på andra sidan Kvarken, gifte om sig och fick en andra kull barn.

Sonen Olof och dotter har forskat i sin svärfars och farfars finska historia och det är i de översända A4-sidorna som en dramatisk period i Finlands historia spelas upp. Den stämmer väl överens med den händelseutveckling som Dag Ahlander beskriver i sin Mannerheimbiografi. Utan att överdriva tycks det som om just Olof Hallmans hemregion kom att spela en avgörande roll i nationen Finlands historia.

Nordisk skolatlas 1953

Jag låter Olofs släktingar själva berätta.

Olof Hallman, Kronoby och Finlands frihetskamp

Tiden kring sekelskiftet när Olof Hallman kom till Storfurstendömet Finland var en tid av spänning och oro. Olof Hallman deltog i vapensmugglingar, skyddskårsverksamhet och var med om fördrivningen av ryssarna ur landet. Han finns omnämnd i bl.a. "Kronoby och vårt lands frihetskamp – Minnesskrift utgiven till tioårsminnet av Kronobybornas deltagande i Finlands frihetskrig" (1928), samt i "För Finlands frihet – Vapenbåten Equitys hjältesaga" (K.A. Wegelius, 1937).

Kort sammanfattning:

Den ryska våldspolitiken hade proklamerats i det beryktade februarimanifestet 1899, som upphävde Finlands rätt till egen lagstiftning. Ett passivt motstånd uppstod till att börja med, en massadress undertecknades av 500 000 personer¹ där man uttryckte sin "förfäran och bestörtning över förryskningen" som protest mot Kejsar Nikolai II. Men det hjälpte inte, förryskningen fortsatte, målet var att få slut på Finland – landet skulle försvinna i det stora tsarriket. De ryska myndigheterna fortsatte att förfölja lagtrogna medborgare, och genom ett starkt ryskt gendarmeri och ett nät av välavlönade spioner kunde de få många av motståndets ledande män utvisade eller inspärrade i ryska fängelser.

I seklets början utgavs i hemlighet olika motståndsskrifter, där man fick instruktioner och kunde läsa om den ryska våldsregimens förehavanden. På grund av censuren var de oftast tryckta i Sverige och smugglades in i landet. Olof Hallman var en av dem som mottog och spred den förbjudna tidningen "Fria ord", som i Kronoby lästes i så gott som varje hem. Det var en farlig hantering ty det fanns ryska spioner i bygden.

Olof Hallman var i ryska ögon misstänklig på grund av sin rikssvenska börd. Han var vaktmästare på Samlingshuset, där man lagrat för ryssarna misshaglig litteratur. Sommaren 1905 verkställdes två husundersökningar på Samlingshuset hos Olof Hallman. Man letade efter litteratur eller vapen, men ingenting hittades, ty det fanns påpassliga medborgare som varnade i tid – ryssen kom inte åt något graverande material.

Motståndet hade blivit aktivare, det förekom vapensmugglingar osv. Vapenbåten "John Grafton" hade strandat utanför Jakobstad sommaren 1904. I nattens mörker bärgades vapen och smugglades i land i stora mängder innan båten sprängdes så att ryssarna inte skulle hinna lägga beslag på vapnen. Graftonvapen samlades i snart varje hem. Upphetsningen i trakten var stor och spänningen febrig. Generalguvernör Bobrikoff mördades, det blev storstrejk 1905, och förryskningsåtgärderna upphörde temporärt.

När världskriget utbröt 1914 "kramade den ryska kolossen ånyo Finland i sitt järngrepp". Ryska senatorer och högre tjänstemän tillsattes, alla kommunikationslinjer, varje socken och strategisk plats besattes med rysk militär. I Kronoby bevakades järnvägs- och andra landskommunikationer av ett militärkommando som var förlagt å Harabacka hemman och tegelbruket i närheten. Ett annat kommando bevakade åns utlopp och kusten, osv.

¹ Bland de ca 500 personer i Kronoby som undertecknat "Massadressen till Kejsar Nikolai II från Kronoby kommun den 15 mars 1899" återfinns: Sofia Sjöberg, Stickärska (Olofs blivande hustru) samt Sofias syster Hanna Spikberg, Wäferska, och Sofias mor Brita Spikberg, Wäferska.

Tsarväldet föll i mars 1917 och under sensommaren tilltog osäkerheten, vapenimporten påbörjades och skyddskårer bildades för "ordningens upprätthållande samt värnandet av kommuninvånarnas liv, egendom och allmänna säkerhet". Även i Kronoby organiserades en rent militär skyddskår. Till den första skyddskårchefen valdes Olof Hallman. Skyddsvakter började varje natt patrullera i byarna, huliganer och nattstrykare försvann från orten. De gamla Graftongevären drogs fram och putsades, vapenövningar hölls. Kronoby Skyddskår hade en ansvarsfull uppgift som etappmanskap i den vapensmuggling som gick genom orten och vidare in i landet.

I månadsskiftet oktober-november 1917 kom den tyska ångaren Equity med en vapenlast till Österbotten. Equity lossade vapen på olika ställen längs kusten. Utanför Jakobstad vid Tolvmansgrundet lossades 80 ton vapen på tre timmar. Dessa vapen kom att bli de första effektiva vapen Mannerheims bondehär kunde gripa till, när motståndskampen inleddes i början av januari 1918.

Redan den 5 december 1917, dagen innan Finland förklarade sig självständigt från Ryssland, deltog Olof Hallman i smugglingen av vapen från Tolvmansgrundet där Equity hade lossat sin vapenlast. Det var den andra farliga smugglingsfärden för Kronobyborna. Allt skulle ske utan att de utposterade ryssarna märkte något. Färden denna gång företogs med båtar över Jouxholms fjärdar genom Norrström, runt hela Långö, kring Bergöjen och Skatöjen, förbi Tankar fyr. Vid Tankar råkade sällskapet ut för en stark storm och måste i två dygn söka skydd ute på Bösskär. På väg mot Tolvmansgrundet såg man ryssarnas minbåt med en besättning på 40 man, man beredde sig till motvärn, att uppta kampen på liv och död. Lyckligtvis ändrade ryssarna kurs och passerade på 100 m avstånd. Vapnen lastades och båtarna satte sig i rörelse i den mörka natten, i storm och regn, mellan stengrund och ryska vaktposter. Efter 6 timmars spännande färd var man framme vid Toholmen nära Boholmen i Kronoby, med en last av 3 kulsprutor, 250 gevär, 55 patronlådor och 4 lådor handgranater. Vapentransporterna pågick i två veckor, senare över isen och vidare med häst inåt landet.

Natten mot den 29 januari 1918 fick Kronoby skyddskårs medlemmar order om att infinna sig vid Samlingshuset så snabbt som möjligt med gevär, ammunition, mat för två dagar, hästar och slädar. Gråhårsmän och ynglingar, tagna direkt från höskrindan och vedlasset, skulle på några timmar omdanas till krigsmän, beredda att med vapenmakt skilja "agnarna från vetet" i Gamlakarleby, dvs. fördriva ryssarna och de röda. Staben för skyddskåren var inrymd i Samlingshusets kök och förestods under tre dagar turvis av John Ståhl, Johannes Storbjörk och Skyddskårchefen Hallman. De mottog och avgav order från staberna i Gamlakarleby och Jakobstad under tiden för förberedelserna och angreppet mot Gamlakarleby. I striden vid Gamlakarleby mot ryssarna och de röda deltog Kronoby skyddskår med över 200 man. Efter fredsförhandlingar gav sig ryssarna och de vita trupperna tågade in i staden och avväpnade militären. Gamlakarleby var befriat.

I "Lagerförteckning å ammunition den 16 februari 1918" nämns bl.a. att det hos "Björkman & Hallman fanns 7 lådor patroner, Hallman 1 st. mausepistol (egen)".

I sin bok "*Och tankarna gå...*" (1995) skriver Gösta Fröjdö (f. 1902): "Vad som också kunde nämnas om i samband med tiden för vapensmugglingen som ej tidigare noterats var Viktor Larssons och Olof Hallmans båtresor till Sverige. [Om hur] När de vid återkomsten utav försiktighetsskäl tog iland norr om Gamlakarleby men ändå möttes utav ryska soldater som förde dem som fångar till Helsingfors. De fingo inte ens komma i kontakt med familjerna när de passerade Kronoby."

I ett brev 14.10.1993 till bokkommittén för "Frihetsvägar" skriver Helge Hallman (f.1906):

"Vårt hem var en rejäl vapendepå, med ryssar och andra osäkra personer in på knutarna var det ett riskabelt företag de [vapensmugglarna] höll på med, även vår mor var med i allt. --- Vår far anslöt sig senare till Vasabataljonen och följde med dem via Tammerfors och var med vid Viborg intagningen. Han gjorde sin plikt för vårt fosterland"

Olof Hallman blev finsk medborgare 1922

Av en resolution egenhändigt undertecknad av Republikens President Ståhlberg den 12 november 1921 framgår det att presidenten "bifallit till en av svenske medborgaren, maskinisten Olof Hallman gjord anhållan att jämte hustrun Greta Sofia och omyndiga barnen Hugo Olfian, Sylvia Linnea Viola, Helge Olof Mattias, Svea Margareta, Saga Göta Brigitta och Hilding Per varda antagen till finsk medborgare". Villkoret var att sökanden hos landshövdingen i Vasa län först företedde en utredning om att han är fri från sina förpliktelser som medborgare i annat land och avlägger trohetsed.

I Kungl.Maj:ts resolution given å Stockholms slott den 14 september 1922 konstateras: "Maskinisten Olof Hallman som för närvarande uppehåller sig i Kronoby församling, Finland, har anhållit om att bli frikallad från sina medborgerliga förpliktelser till Sverige." Vidare sägs att "Enär sökanden alltsedan år 1903 haft sitt hemvist utom riket utan att göra förbehåll om bibehållande av sin svenska medborgarrätt" föranledde ansökningen "icke vidare yttrande".

I protokoll fört 6.11.1922 å Vasa läns landskansli konstaterades att utredningarna var klara och Olof Hallman fick avlägga "föreskriven tro- och huldhetsed" i närvaro av landshövdingen.

Stina och Sofia Hallman 2002

I Dag Ahlanders Mannerheimbok kan man läsa att Mannerheim, inför segerparaden den 16 maj 1919 i Helsingfors för hundra år sedan, utfärdade följande dagorder (förkortad) för att hylla sina soldater:

"Soldater i Finlands tappra armé!

Ni var en handfull illa beväpnade män, vilka utan att rygga för en tallös fiende började frihetskampen i Österbotten och Karelen.

.....

Vårt land är fritt. Från Lapplands tundror, från Ålands yttersta skär till Systerbäck svajar lejonflaggan. Finlands folk har avskakat hundraåriga bojar och står berett att intaga den plats, som tillkommer det."

Och så dyker en ny helt färsk tråd upp. Nu på Elisabeths pappas sida. Jag har tidigare nämnt Elisabeths syssling Björn Erik Rosin, journalisten och utrikeskorrespondenten i Paris. Han ursäktade sitt sena svar på ett mejl från Elisabeth med att han varit bortrest.

Och den resan passar utmärkt in i det här kapitlet om Finland. Björn Erik gör nu samma resa som Olof Hallman men över hundra år senare och i ett helt annat ärende.

Så här skriver Björn Erik:

"Själv har jag precis återkommit till Umeå efter några dagar i Helsingfors. Färja över till Vasa och sedan tåg. Det blev en weekend med lite kultur (som Magritteutställningen och Ateneum) där det roligaste nog var exposén över den finska konstens utveckling under efterkrigsåren och -50- och -60-tal.

Annars var ju syftet med resan att träffa Jörn Donner. En gammal bekant lurade med mig på idén om att göra en "riktig" intervju med Donner. Inte om hans privatliv eller relationen till Bergman eller den arrogante finlandssvensken som läxar upp trista svenskar. Utan Donner kulturprofilen, renässansmannen. Han ställde villigt upp och vi satt tre timmar med honom i hans arbetslokal på Norra Kajen, med böcker från golv till tak. Han klagade på sin dåliga hälsa (med fog, han är ju 86 och brottas med bl a lungcancer) och ursäktade sig flera gånger för att han var på så dåligt humör. Det var han nu inte. Mycket korrekt (lätt att ha att göra med, han tillhör den sort som läser sina mail och svarar omedelbart) och intressant och trots ålder och diverse skröpligheter fullt alert där uppe och hela tiden med olika projekt i huvudet, allt från böcker, artiklar, filmer som ska redigeras, och så planer på att åka ut och lägga ut nät."

Apropå nät. Så här skrev jag i inledningen till "Krönika 5.0".

"Mitt nya fiskenät samlar nu främst in dagsfärska minnen. Och eftersom en del av det som presenteras i den här skriften ännu inte har inträffat när detta skrivs sträcker sig fisket en bit in i framtiden.

Vad som hamnar i nätet är okänt men som alltid kan man, när framtiden väl inträffat, hitta rötter tillbaka i tiden.

Ett är säkert. Drar man i de nutida trådarna kommer man förr eller senare att möta personer och händelser som har något oväntat att berätta. Och själva sökandet i sig är en stimulerande bonus."

Det är just det som Björn Eriks resa nu illustrerar. Och att syftet var att träffa en av Finlands mer stridbara debattörer passar väl in i sammanhanget kring den dramatiska finländska frihetskampen.

I en artikel i DN av journalisten och fristående kolumnisten Andrev Walden "saknas" den vanliga accenten över e:t. Samtidigt tycker jag mig minnas att jag sett namnet tidigare utan accent. Jo visst! Det var ju helt nyligen i Mannerheimboken. Och det handlade om Karl Rudolf Walden, en finländsk industriman och militär (1878-1946). Kanske är Andrev och Karl Rudolf släkt?

Under finska inbördeskriget var Karl Rudolf Walden bland annat chef för Vasa militärdistrikt i Österbotten (sic!) och under finska vinterkriget blev han Mannerheims högkvarters representant i Statsrådet, utnämnd till general 1942 och försvarsminister 1940 till 1944.

Nu ställer du naturligtvis frågan hur det ligger till med släktskapet med Andrej Walden. Det kan jag inte svara på och har heller inte frågat Andrej själv. Varför det? Jo, Andrej kommer att få ett mejl från mig med den elektroniska krönikan, vilket han inte vet. Om och vad han kommer att svara får bli en överraskning.

Svaret från Andrej kom nästan med vändande mejl! Och finns det någon släktskap tycks den vara mycket avlägsen.

En annan skribent i DN väcker intresse. Jag konstaterar att han har samma namn som den skärgård i Österbotten som fartyget John Grafton kryssade sig igenom för att leverera vapen till finska frihetskämpar. Skärgårdskommunen heter Larsmo. Den hade 2015 den högsta andelen svenskspråkiga i Finland (efter Åland) och består av över 360 öar. Nyheten om det mystiska fartyget som här sprängdes i luften blev en världsnyhet. Händelsen räknas ofta som den första insatsen för ett fritt Finland.

Om författaren, litteraturkritikern, ordföranden i Svenska PEN (2009-2017) och styrelseledamoten i PEN International (2018) Ola Larsmo har någon koppling till kommunen i Österbotten vet jag inte. Även här ser jag fram emot en spännande kommentar.

Jag har sagt det förut och jag upprepar påståendet att ju mer man drar i trådar desto mer kommer upp i ljuset.

I kapitlet om skolan Norra Real längre fram nämns min klasskamrat Staffan Klingspor. Nu dyker hans förfäder upp bland annat i – var då? - Österbotten. Det finns många grenar på det Klingsporska släktträdet så vilka min klasskamrats släktingar i rakt nedstigande led är låter jag vara osagt. Jag väljer några Klingsporrar som har haft olika band till Finland och Baltikum.

Staffan Klingspor (1611-1676) var överstelöjtnant vid Smålands kavalleriregemente och sändes med 800 ryttare mot snapphanarna. Han nådde segrande fram till Lund. I förlänningar erhöll han Woislava by och Demaschowiza gods i svenska Ingermanland. Då en svensk besittning längst in i Finska viken.

Staffans son Adolf Magnus Klingspor (1647-1701) föddes i Stockholm och vid sitt dop hade han drottning Kristina till fadder (eller modder?). Han blev bland annat kapten vid Österbottens (!) regemente. 1694 utnämndes han till överstelöjtnant vid Nylands och Tavastehus läns kavalleriregemente och 1697 till vice landshövding i Åbo län.

Wilhelm Mauritz Klingspor (1744-1814) var general för infanteriet och överbefälhavare för de svenska trupperna i Finland i början av finska kriget 1808-1809. I Runebergs nationalepos Fänrik Ståls Sägner handlar dikten *Fältnarskalken* om honom och han nämns i flera andra dikter, som till exempel *Fänrikens marknadsminne*. Han var också under en kortare period överståthållare i Stockholms län.

Och så dyker en Klingspor upp som svensk riksheraldiker - Carl Arvid von Klingspor (1829-1903). Han är pappa till adelskalendern *Baltisches Wappenbuch* över baltiska adelsläkter. Och vad upptäcker jag där? Jo, släkten von Rüdiger. Jaha? Tre trappor under oss på Kaplansbacken bor en ättling (Hjalmar) till den baltiska släkten. Och i våningen under von Rüdiger bor Päivi Gäng från Finland som översatte brevet från Seppo (i första Krönikan). De historiska trådarna löper genom hus och hem.

Friedrich Alexander von Rüdiger (1783-1856) var en balttysk general inom den ryska armén. Under finska kriget deltog han vid den ryska erövringen av Björneborg och Tavastehus. Därefter ledde han en mindre enhet som förföljde den svenska armén hela vägen till Vasa i Österbotten där svenskarna kapitulerade. Han kan alltså sägas vara en av dem som avslutade Sveriges och Finlands gemensamma historia. Inga bad feelings för det!

En som inte bott på Kaplansbacken men väldigt nära och som också har en finländsk speciell historia är Ester Blenda Nordström (1891-1948). Och vem är nu det? Jo, hon var *Ett jävla solsken*. Oj då! Ja, så heter boken som vann Augustpriset 2017.

Ester Blenda Nordström

Hon föddes på Kungsholmsgatan 7 i Stockholm, granne med det hus som min farfar och farmor flyttade till 1895 och där pappa föddes året efter. Som journalist och författare levde Blenda ett annorlunda spektakulärt liv. Hon reste till Lappland för att arbeta som nomadlärare hos finskspråkiga samer och för att skriva artiklar om deras vardag, seder och traditioner. Hon lärde sig finska för att kunna undervisa barnen.

Och hon gjorde stora insatser i norra Finland under finska inbördeskriget i slutet av första världskriget. Då höll hela socknar på att svälta ihjäl. En svensk kommitté för "det hungerande Finland" beslöt att skicka iväg en orädd driftig person som talade finska, hade lokal-kännedom om Lappland och snabbt skulle kunna överblicka svältens omfattning och de insatser som behövdes. Ester Blenda Nordström utsågs som lämplig person för uppdraget. Hon reste över gränsen till Finland via Pajala och fortsatte färden på skidor till svält-drabbade gårdar.

Ester Blenda Nordström väckte också stor uppmärksamhet som Sveriges och en av världens första "wallraffare" när hon tog arbete som piga på en bondgård för att kunna beskriva tidens levnadsvillkor inifrån. Resultatet blev reportageboken *En piga bland pigor*, utgiven 1914.

Hon var långt före den tyske undersökande journalisten och författaren som fått ge namn åt den här formen av journalistik och undersökningsteknik – Hans-Günter Wallraff (1942-).

Blenda blev också mycket god vän med författaren och ledamoten i Svenska Akademien Elin Wägner som bodde uppe på Kungsklippan 7 A i kvarteret Opalen. Tro det eller ej. Till samma kvarter flyttade min farfar och farmor från den första bostaden på Kungsholmsgatan 15.

Inom parentes kan även nämnas att John Landquist (1881-1974) var gift med Elin Wägner 1910–1922 och bodde med henne på Kungsklippan. Och vem var nu John Landquist?

Jo, han var litteraturkritiker och professor i pedagogik och psykologi i Lund 1936–1946. Och när jag läste pedagogik på universitetet runt 1960 ingick Landquists bok *Pedagogikens historia* i tentamenslitteraturen. John var förälskad i Ester Blenda Nordström och känd för sin skarpa kritik av Pippi Långstrump.

Ester Blenda Nordström skrev ett par decennier före Pippi en flickbok om den impulsiva vildhjärnan Ann-Mari Lindelöf. Det sägs att Astrid Lindgren starkt inspirerats av den berättelsen som såväl språkligt som i handlingen uppvisar många paralleller med Pippi Långstrump. Många trådar blir det.

Men nu tillbaka till hur det hela började med min egen relation till Finland.

Mina finska trådar

Innan jag satte min fot i Finland gjordes de första erfarenheterna av den finländska kulturen på hemmaplan i Sverige. Min förmodligen första upplevelse, och då även av det finska språket, fick jag under brinnande krig i omvärlden, där Finland deltog. Min farbrors svägerska och svåger tog emot ett av de 70 000 finska krigsbarn som fördes över till Sverige för att bo i svenska familjer. Han hette Ramon. Och grannarna under oss på Fryxellsgatan 1 tog också emot ett finskt krigsbarn, Seppo. Ramon skulle jag träffa på släktmöten och Seppo blev min lekkamrat.

Första kontakten med den finlandssvenska litteraturen får jag som liten när mormor läste sagor av Zacharias Topelius inför sänggåendet. Vem Topelius var visste jag naturligtvis inte. Han var redaktör för Helsingfors tidningar, professor i finsk, rysk och nordisk historia vid Helsingfors universitet och universitetets rektor.

Zacharias Topelius föddes i Österbotten (!), närmare bestämt i Nykarleby två mil söderut från Jakobstad. Som redan nämnts var Finland då ett storfurstendöme i Kejsardömet Ryssland.

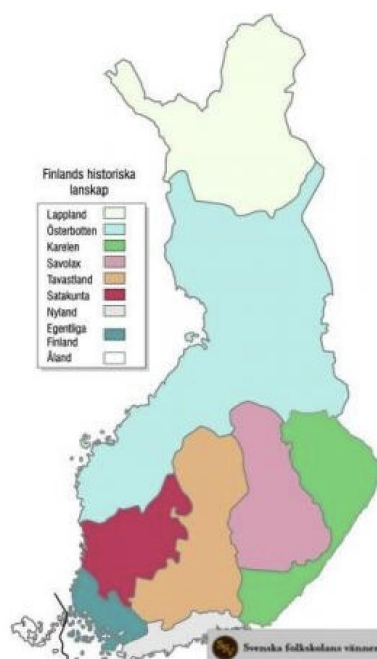
I skolan läste vi *Fänrik Ståls Sägner* av Johan Ludvig Runeberg. Han föddes 1804 i Jakobstad (i Österbotten) och betraktas som Finlands nationalskald. Texten till Finlands nationalsång har hämtats ur *Fänrik Ståls Sägner*.

Vid 19 års ålder fick jag för första gången möjlighet att uppleva vårt östra grannland live under en sju veckors orkesterturné med Jerry Bergströms orkester 1958. Bland annat spelade vi i Jakobstad och då passade jag på att ta bilden nedan av Runebergs födelsehus.

Johan Ludvig Runebergs födelsehus

Vid Finlandsturnén fick också orten Suonenjoki i norra Savolax besök. Långt efter turnén har jag fått reda på att min förfader på pappas sida förmodligen emigrerade till Sverige på 1500-talet från just landskapet Savolax. Och när jag gräver lite till visar det sig att just regionen kring min farfars födelseort Nykroppa i nordvästra Värmland har sin finländska vänort i - var då? - Norra Savolax.

Att Nils Teschs första fru Aino Neovius kom från Finland är inte skälet till att vi förflyttat oss till vår granne österut. Jag reflekterade inte speciellt mycket över själva namnet Aino. Men namnet Aino har en intressant mytologisk och kulturell bakgrund i Finland. Det kände jag inte till när jag spelade Erkki Melartins menuett* på en bal vid Åbo universitet 1964. Han har nämligen komponerat en opera med namnet Aino.

Operan Aino uruppfördes 1912 och bygger på Finlands nationalepos Kalevala där Aino är en mytologisk person. Handlingen är i korthet följande:

"Ainos bror Joukahainen från Pohjola var övermodig och utmanade den gamle vise Väinämöinen på sång. Men när Väinämöinen började sjunga sina trollsånger förvandlades Joukahainens släde till en ruska, hans häst till en sten och han själv hamnade i ett kärr. När han sjunkit ner till armarna lovade han Väinämöinen sina pilbågar, sina båtar, sina hästar, sitt silver och sitt guld. Men Väinämöinen brydde sig inte om dessa saker. När Joukahainens huvud var ovanför vattnet lovade han i sin förtvivlan ett ge honom sina enda syster (Aino betyder just "enda") till maka. Då bröt Väinämöinen trolldomen.

Joukahainen körde dyster till sinnes tillbaka till Pohjola. När han kommit hem och berättade allt för Aino grät hon, för hon ville inte gifta sig med den gamle Väinämöinen. Aino grät i två dagar men den tredje dagen lämnade hon sitt hem. Hon vandrade över moar och genom skog tills hon kom till havet. Hon gick ut i vattnet och satte sig på en sten. Stenen rullade ner i vattnet och Aino drunknade.

En hare såg allt och skuttade till Ainos hem och berättade vad som hänt. Ainos mor grät så att hennes tårar på marken förvandlades till tre floder, som alla sökte sig till havet."

Aino-Triptychon (del av)
Konstnär: Akseli Gallen-Kallela

*Menuetten var ursprungligen en dans som dansades vid hoven och på fina herresäten. Menuetter har senare blivit vanliga i spelmansmusik främst i de svenskspråkiga delarna av Finland, där den fortlevt i obruten tradition ända till våra dagar. Menuetten som dans finns i levande tradition i Österbotten. Den finns även dokumenterad i Värmland.

Uppmärksammas kultur

Att Finlands internationellt mest berömda tonsättare och nationalkompositör Jean Sibelius (1865-1957) skulle komponera musik på Kalevala-temat, till exempel Tuonelas svan, är knappast förvånande. Mer oväntat är kanske att han skulle gifta sig med sin studiekamrat Armas Järnefelts (också kompositör) syster. Varför det? Jo, hon hette Aino.

Och var gifte de sig? I Tottesunds herrgård i Maxmo, Österbotten (!), cirka 30 kilometer norr om Vasa.

En liten parentes är att Kvarkens skärgård 2006 utvaldes till ett av Unescos världs naturarv. Tillsammans med Höga Kusten i Sverige är området ett komplett exempel på landhöjningens inverkan. Maxmos del i världsarvet utgörs av Mickelsöarna som är belägna i Maxmos yttre skärgård.

Makarna Sibelius döpte sitt hem i orten Träskända, 38 kilometer norr om Helsingfors, till Ainola som efter deras död köptes av finländska staten och blev museum.

En annan av Finlands stora kulturpersonligheter är den världsberömde arkitekten och formgivaren Alvar Aalto (1898-1976). Han föddes i Kuortane i södra Österbotten. 1916 började Aalto studera på Helsingfors Tekniska Högskola. Under inbördeskriget gjorde han ett avbrott i studierna för att strida i den vita armén.

Aalto är arkitekten bakom bland annat konsert- och kongresshuset Finlandiahuset på Mannerheimvägen. Här spelas ofta Sibelius musik. Och vad hette hans fru som också var arkitekt. Gissa. Aino! (1894-1949) Alvar och Aino Aalto köpte 1934 en tomt i stadsdelen Munksnäs utanför Helsingfors. Villan de byggde är idag museum. Liksom paret Sibelius' hem.

Trådarna mellan Finland och Sverige fylls nu på i nutid. Våren 2019 meddelas att den finlandssvenska författaren Tua Forsström väljs in i Svenska Akademien på stol nr 18 efter att Katarina Frostenson av kända skäl lämnat sin stol.

Drömmen om en ny finlandssvensk ledamot har funnits alltsedan Franz Michael Franzén dog 1847. Den blivande nationalskalden Johan Ludvig Runeberg fanns på en shortlist 1849, och var nära, men bara nära, att bli invald.

Men Svenska Akademien har tidigare haft finländska stolar. Det mest anmärkningsvärda exemplet är kanske friherren Gustaf Mauritz Armfelt, som föddes nära Åbo 1757, och vars akademikarriär fick ett abrupt slut när han uteslöts från stol nummer åtta 1786. Armfelt var dömd till döden för misstankar om politisk konspiration och hade flytt till Ryssland.

Och här kan vi knyta ihop två trådar som studerades lite extra i "Krönika 5.0", nämligen Nobeltråden och Jämtlandstråden. Nobelstiftelsens tidigare vd Stig Ramel har nämligen skrivit en biografi över just Gustaf Mauritz Armfelt, som tillhörde en svensk och finländsk adlig ätt och som, jodå, härstammar från bonden Lars Eriksson från Frösön i Jämtland.

Lars Erikssons son Erik Larsson adlades 1648 med namnet Armfelt och introducerades på riddarhuset 1650 som adlig ätt. Han blev farfar till generalen Carl Gustaf Armfelt den äldre (1666-1736) som 1701 utnämndes till generaladjutant vid den finska armékåren och blev befälhavare för den finska armén 1713, som samma år tvingades retirera till Österbotten (!) i kriget mot Ryssland. 1735 utnämndes han till general för infanteriet.

Men tillbaka till akademiledamoten Gustaf Mauritz Armfelt. Han blev Gustav III:s gunstling och gjorde en lysande karriär, både som militär, generaladjutant och överste vid Nylands infanteriregemente efter sin farbroder Carl Gustaf Armfelt och i den kulturella världen som chef för bland annat Kungliga Dramatiska Teatern och Operan, ledamot i Kungliga Musikaliska Akademien och Svenska Akademien samt kansler för Kungliga Akademien i Åbo.

Vid en promenad på östra Kungsholmen för att titta på de adresser som Elin Wägner och Ester Blenda Nordström bodde på, stöter vi på en skylt i Landstingsparken som avslöjar det nära utbytet mellan de båda rikshalvorna fram till förlusten av Finland 1809.

Landstingsparken i Stockholm

Sociozoologisk identitet

Jag nämnde tidigare släkten Klingspor med den svenske riksheraldikern - Carl Arvid von Klingspor. Släktens adelsvapen har, som så många andra adelssläkter, djur i vapenskölden. Även släkten Armfelt. Sociozoologiska vapensköldar helt enkelt. (Se hemsidan under fliken Sociozoologi och kapitlet Flaggor, Fanor & Vapen i boken *Muntergök Mallgroda Morsgris*).

Klingspor

Armfelt

Apropå sociozoologi. I "Krönika 5.0" nämnde jag min plutonkamrat Svinhufvud på Svea Livgarde 1957. Familjen Svinhufvuds vapen innehåller inte oväntat ett par vildsvin.

Svinhufvud

Och under våren 2019 försökte jag vara rolig genom att skicka in ett sociozoologiskt skämt till Dagens Nyheters Namn och Nytt. Det gällde ett sociozoologiskt vin! Men det betraktades nog inte som tillräckligt roligt.

Så här var det: "*Passande vin till grisfötter: Château-nöff-du-Pape.*"

Vi avslutar trådarna till vår tidigare östra rikshalva, numera vår granne Finland med lite sociozoologisk diplomati. I januari 2018 landade pandorna Lumi (snö) och Pyry (snöfall) i Finland efter en flygresor från Kina. Projektet kallas pandadiplomati.

Ett år senare är det dags för Danmark att ta emot två jättepandor från Kina. Det här är ett sätt för Kina att försöka skaffa sig goodwill i omvärlden. Nu finns omkring 60 utlånade pandor worldwide. Men pandalånen är inte gratis. "Pandalånet" beräknas gå loss på runt 9 miljoner danska kronor årligen. Och pandadiplomati är ingen ny företeelse. Redan på 600-talet, under Tang-dynastin, skänktes pandor bort till den dåvarande japanske kejsaren.

Och furstar i Sydostasien lär ha gett vita elefanter som gåva till sina ovänner. Då den vita elefanten är helig kunde den inte användas som arbetsdjur men den var kostsam i drift. Vita elefanter har i den ekonomiska världen därför blivit en metafor för projekt som kostar mer än de avkastar. Danskarna räknar nog med att besöksiffrorna och försäljningen av kramdjur ska väga upp kostnaden.

Danska pandor

Ett annat djur vann en helt sensationell seger i ishockey-VM 2019 nämligen Finlands lejon med 18 debutanter i VM-truppen. Övriga lag befolkades med idel aktiva proffs. Finlands lag låg under i två av finalmatcherna men reste sig. 5-4 mot Sverige i kvartsfinal, 1-0 mot Ryssland i semifinalen och 3-1 mot Kanada i finalen., Tala om sisu och fysik.

Finska lejon

I första kapitlet finns ett avsnitt med rubriken *Kemin i centrum*. Nästa kapitel får rubriken *Fysiken i centrum*.

Fysiken i centrum

Globen i Stockholm

Den 19 februari 1989 sker den högtidliga invigningen av idrotts- och eventarenan Globen i Stockholm. År 2019 fyller Globen alltså trettio år.

Lite långsökt kanske, men intressant för mig är att det 2006 arrangerades en internationell friidrottsgala i Globen där idrottare från klubben Spårvägen i Stockholm deltog. Klubben som 2019 fyller 100 år. Just det! Och här kommer min lilla nyhet.

Först elva år efter vår flytt 2007 från Ekerö till Kaplansbacken blir jag varse att idrottstränaren för flera av svenskarna som deltog i Globen 2006 bor på nionde våningen i huset på Kaplansbacken, två trappor över oss. Han lämnade Polen som trettioåring 1978 tillsammans med sin fru, även hon idrottstränare. Själv var han framgångsrik tiokampare i Polen.

Hans son, född i Stockholm, har vunnit fem individuella guld och ett lagguld i utomhus-SM i grenarna 400 m slätt och 400 m häck åren 2006-2011 och tre individuella guld och ett lagguld i inomhus-SM i samma grenar åren 2004-2011. Hans kanske främsta merit är segern på herrarnas 400 m häck vid Finnkampen i friidrott 2007. Hans namn: Thomas Nikitin. Och hans föräldrar, våra grannar, heter Teresa och Lech Nikitin.

Lite stavhoppshistoria

Lech har varit tränare för ett hundratal svenska idrottare med landslagsuppdrag, bland annat en svensk rekordhållare i stavhopp – Miro Zalar. Sitt personliga rekord på 5,70 nådde Zalar vid en tävling i Nyköping sommaren 1986 när han slog Kjell Isakssons svenska rekord. Kjell Isaksson tog SM-guld i stavhopp 10 gånger åren 1968-1979 (skadad 1972, då Hans Lagerqvist vann guld).

Vår son Björns personliga rekord i stav är 4,40 men det var som mycket ung och på ren amatörnivå även om han hade stavhopparen Hans Lagerqvist som tränare och svenska mästaren och flerfaldige världsrekordhållaren i stavhopp Kjell Isaksson som coach och idol. Björn träffade även Miro Zalar. Året innan Björn föddes vann hans blivande tränare Hans Lagerqvist SM i stavhopp på 4,60. Året efter Björns födelse slog Lagerqvist det svenska rekordet vid tävlingar i Los Angeles 1967 med höjden 4,88. Vid inomhus-EM i Grenoble fem år senare vann han silvermedaljen på 5,40.

I min ungdom var idolen i stav Ragnar ”Ragge” Lundberg (1924-2011). Han blev Europamästare i stavhopp 1950 i Bryssel, bronsmedaljör vid OS i Helsingfors 1952, hade europarekordet i stavhopp åren 1948-1955 och var svensk rekordhållare 1947-1962. Hans bästa resultat var 4,46. I det perspektivet är Björns 4,40 imponerande, men det ska ses i ljuset av en materialutveckling som gett staven en helt annan katapultkraft.

Ragnar ”Ragge” Lundberg

En jämtlandstråd

Björns pappa, det vill säga jag, tro det eller ej, har en koppling till klubben Spårvägen som jag representerade under en kortare tid på 1950-talet som badmintonspelare. Något som förstås inte har satt något som helst avtryck i idrottshistorien. Men ett minne finns bevarat.

I "Krönika 5.0" hade jag en Jämtlandstråd som dök upp i alla möjliga och kanske enligt någon läsare omöjliga sammanhang. Dags nu att återigen dra lite till i tråden.

Söndag 12 mars 2019 är det Jämtlands (Jamtlands) nationaldag. Den historiska grunden för nationaldagen är det så kallade Jamtamotet, eller jämtars möte, som ledde till Jämtlands självständighet på 900-talet.

Dagens Republiken Jämtland, eller mer fullständigt *De förenade republikerna Jamtland, Herjeådalen och Ravund*, är ett humoristiskt kultur- och marknadsföringsprojekt som startade 1963 på initiativ av bland andra Yngve Gamlin, som utropade sig till den förste presidenten. Jämtland har också en egen nationalsång (Jämtlandssången) och en egen flagga, medvetet formgiven avvikande från de nordiska korsflaggorna, då republiken sägs ha anor som är äldre än kristendomen i Norden.

Jämtlands (Jamtlands) flagga

I mars 2019 pågår VM i skidskytte i Jämtlands (Jamtlands) huvudstad Östersund och just på själva nationaldagen den 12 mars tar Sverige sitt enda guld under detta VM genom Hanna Öberg. Bra timing om man säger!

Hanna Öberg

Roligt också att mitt brorsbarn Martin Sahlberg får uppdraget att svara för restaurationen under VM. Hans centrala position på den jämtländska turist- och eventkartan förstärks ytterligare.

Restaurationen och restauratören

Och så blir Martin chef för Destination Östersund. Och snabbstartar med en seger för sin hemstad.

Östersund blev Årets Stadskärna 2019

Pressmeddelande • Maj 22, 2019 23:07 CEST

Glädjen var total när gänget från Östersund tog emot utmärkelsen "Årets Stadskärna 2019" i Linköping den 22 maj.

"Utmärkelsen Årets Stadskärna delas ut till den svenska stad eller ort som visar på störst framsteg, utveckling och förnyelse av centrum. Det ska bygga på samarbete mellan både privata och offentliga aktörer, vilket Östersund har gjort på ett föredömligt sätt under många år, förklarar Eva Hägglund, vice ordförande i Svenska Stadskärnor och tillika juryns ordförande."

Sverige har ansökt om att få arrangera vinter-OS sju gånger tidigare, med början 1984 utan att nå framgång. Östersund har i flertalet av ansökningarna ingått som en av tävlingsarenorna. Även som arrangörstad. I Sveriges ansökan om att få arrangera vinter-OS 2026, den åttonde i ordningen, finns inte Östersund med. Stockholm-Åre står som ansökare i konkurrens med Milano-Cortina. I Lausanne den 24 juni sker IOK:s val av arrangör för de olympiska vinterspelen 2026. And - *The host is: Milano-Cortina.*

Brorsonen Martin har nu också inlett ett samarbete med min tidigare arbetsgivare i Östersund, turismforskningsinstitutet Etour. Och det dessutom inom det område som jag var mest engagerad i – destinationsutveckling.

Etour låter återkommande tala om sig. Under våren berättar min kollega professor Peter Fredman om sin rapport som analyserar svenskarnas synpunkter på tillgången till friluftsliv. Allt fler svenskar menar att friluftsliv är en viktig faktor när man väljer var man vill bo.

En fin bild på friluftsliv i storstaden inleder rapporten

Thomas Heberlein från USA var en av våra fem internationella gästprofessorer vid Etour med specialområdet *Naturen som upplevelsearena*. Vi håller fortfarande kontakt och utan vår egen aktiva inblandning möts vi uppenbarligen även i nätbokhandeln, när våra publikationer hamnar på samma uppslag.

Adlibris
 Sponsrad ·

Välkommen till Sveriges största nätbokhandel.

Vad
gör
en
Gud?
BENGT SAHLBERG
APPELL FÖRLAG

Vad gör en Gud?

Köp nu

Navigating
Environment
Attitudes
THOMAS A. HEBERLEIN

Navigating Environmen
Attitudes
341 kr

Bad och badare

Senaste gången vi möttes face-to-face informerade Thomas om något jag inte visste trots att jag upplevt det live. Vid Tomteklubbens resa till Island 2013 ingick bad i Blå Lagunen - ett geotermiskt spa som blivit en av de mest besökta attraktionerna på Island. Jag trodde varmvattnet kom direkt ur jorden, men så är det inte.

Lagunen ligger i anslutning till ett geotermiskt kraftverk som hämtar vattnet från cirka 2000 meters djup med en temperatur på cirka 240 grader Celsius. Vattnet driver turbiner som genererar elektricitet. Efter att vattnet gått igenom turbinerna passerar det en värmeväxlare och pumpas därefter ut som varmvatten i det kommunala vattensystemet. Vattnet i lagunen är spillvatten från värmekraftverket med en temperatur på 36–39 grader C.

Tomteklubben värmer upp

En som var bra på att bada inledde sin karriär med bland annat tre guld i simning vid olympiaden i Paris 1924. Han föddes i Ungern 1904 men flyttade med sina föräldrar redan året efter till USA. Totalt slog han 28 världsrekord i simning. I det så kallade "trekejsarslaget" i Paris-olympiaden på 400 m frisisim mötte han den svenske världsrekordhållaren på distansen, Arne Borg. I ett oerhört jämnt lopp vann han till slut på 5.04,2, med Borg som tvåa. Men Borgs världsrekord på 4.54,7 överlevde slaget. 1929 bytte simmarens karriär och blev skådespelare. Om han inte var världsberömd innan så blev han det definitivt nu. Han skulle spela huvudrollen i sammanlagt tolv filmer som *Tarzan - apornas son*. Simmarens och skådespelarens namn: Peter Johann "Johnny" Weissmuller.

Johnny Weissmuller

Lasse Åberg

En som också blivit berömd, åtminstone i Sverige, är Trazan Apansson som bor i en trähydda i jungeln. *Trazan & Banarne* var en TV-serie för barn, löst baserad på Edgar Rice Burroughs figur Tarzan och rollen som Trazan spelades av Lasse Åberg. Bakom apan Banarne dölde sig Klas Möllberg. Serien sändes i SVT under flera säsonger med början julen 1976.

Rymdkontakt

Vi ska nu som avslutning på det här fysikkapitlet förflytta oss till högre sfärer. Inte till någon övernaturlig dimension som i boken *Vad gör en Gud?* utan till en arena där vetenskapsmän söker efter svaren på många av mänsklighetens stora frågor men också där mycket av jordens informations- och kommunikationstillväxt utspelar sig. Eftersom Kiruna kommit att utvecklas till ett internationellt rymdcentrum inleder vi med en artikel i DN för 35 år sedan. (DN Debatt 10 juni 1984)

"Space is our place"

Kiruna går från "mine" till "mind" och får världens första rymduniversitet?

Sverige intar en framskjuten position på nya områden som elektronik och bioteknik. För att behålla och förstärka den positionen etablerar man nu runt svenska universitet och högskolor vad man med anglosaxiskt språkbruk brukar kalla "science parks", i Sverige forskarbyar. Genom forskarbyarna skall man förkorta avståndet mellan forskning och näringsliv för att kunna ta till vara såväl kreativitet som entreprenöranda.

Vid etablerandet av forskarbyar förlägger näringslivet utvecklingsavdelningar till områden i nära anslutning till befintliga universitet. Men även motsatsen kan vara aktuell, att flytta forskning från universitet och högskolor till områden dit framtidsföretagen redan flyttat. Det första exemplet på det senare är den kommande flyttningen av delar av Tekniska högskolan till ett elektronikcentrum i Kista utanför Stockholm. Forskarbyar eller planer på etablering av forskarbyar finns i flera svenska städer som tex i Lund, Göteborg, Linköping, Uppsala och Umeå.

Även Kiruna har nämnts i detta sammanhang i samband med satsningen på en övergång från "mine" till "mind" i Malmfälten. Här skulle man utveckla en tredje variant på temat forskarbyar, nämligen att starta helt ny forskning där förutsättningarna är speciellt gynnsamma. Genom en etablering av ett rymduniversitet i Kiruna skulle Kiruna kunna utvecklas till ett slagkraftigt innovationscentrum inom rymdområdet. Forskarbyn Ideon i Lund skulle få en pendang i rymdblocket "Aurora" i norr.

Utforskningen av rymden, forskning i rymden och forskning kring planeten jorden från rymden kommer att spela en central roll i samhällsutvecklingen framöver. Under nästa sekel kan rymdforskningen bli basen för den snabbast växande industriella utveckling som vi över huvud taget skadat.

I Kiruna föreligger unika förutsättningar att vara med i första ledet i den utvecklingen. Svensk forskning och svensk industri har i Kiruna fått något som andra länder saknar — ett civilt raketuppskjutningsfält och ett rymdcenter med exceptionellt gynnsamma förhållanden när det gäller att ta ner satellitinformation från rymden.

Rymdblocket i Kiruna rymmer redan verksamheter som Esrange, Eiscat, Rymdbolaget, Satellitbild, Kiruna geofysiska institut, Control data med flera. Ett rymduniversitet fullbordar bilden och blir en viktig länk i utvecklingen på en rad områden såsom tele/datakommunikation, bioteknik, geofysik, meteorologi, polarvetenskap, miljö- och resurshushållning, rymdenergi, rymdmedicin, materialframställning, rymdjuridik för att bara nämna några exempel.

Värdet av ett rymduniversitet i Kiruna tillfaller landet som helhet, Norrbotten och naturligtvis närmiljön. Att man med en satsning av riksintresse samtidigt skapar förutsättningar för en långsiktig lösning av ett av de mera svårösta regionalpolitiska problemen i landet gör självklart inte satsningen mindre intressant.

I Kiruna har man nu myntat det internationellt klingande mottot "Space is our place". Den internationella kopplingen är ju speciellt nödvändig på rymdområdet. Mottot passar också bra på en plats där det finns ovanligt gott om utrymme och där rymden kan bli den framtida försörjningsbasen.

Men är då ett rymduniversitet i Kiruna realistiskt från politiska utgångspunkter? Det är svårt att bedöma, men naturligtvis kan man tolka intentionerna i den under våren framlagda forskningspropositionen och tankarna i den nyligen presenterade malmfältsutredningen så att Kiruna skulle kunna bli säte för landets och sannolikt världens första rymduniversitet. □

BENGT SAHLBERG

Docent, verksam vid Nordplan, Nordiska institutet för samhällsplanering.

Debattredaktör Göran Beckérus
tel 08/738 12 19

Långt tidigare hade den svenska rymdforskningens grand old man, rymdpionjären professor emeritus, Bengt Hultquist (1927-2019), efter disputation i fysik vid Stockholms universitet, flyttat till Kiruna för att starta Institutet för Rymdfysik (IRF). Under hans ledning utvecklades rymdverksamheten från sex personer 1957 till cirka 450 personer samt ett hundratal studenter 1994. Han var aktiv inom det europeiska rymdforskningssamarbetet, förste ordförande i kommittén för ett europeiskt vetenskapligt rymdforskningsprogram, drivande bakom den europeiska sondraketbasen Esranges placering i Kiruna och initiativtagare till de europeiska vetenskapliga radaranläggningarna i norra Norge, Sverige och Finland samt på Svalbard (EISCAT), med huvudkontor i Kiruna. Bland mycket annat.

Under de sista åren var han ordförande i den kommitté som planerar det vetenskapliga satellitprogrammet och ordförande i rymdforskningskommittén för det nationella svenska vetenskapliga satellitprogrammet med Viking (upsändning 1986) som den första svenska satelliten.

Efter pensioneringen var Bengt Hultqvist direktör för det nya internationella rymdforskningsinstitutet ISSI (International Space Science Institute) i Bern, Schweiz och generalsekreterare i IAGA (International Association of Geomagnetism and Aeronomy).

Vintern 2019 gör Israel ett försök att, med det svenska rymdbolagets mottagarstationers hjälp, landa den obemannade månsonden Beresheet på månen. Efter att sondens motor slutat fungera på 20 kilometers höjd ovanför månens yta slutar det hela med en kraschlandning.

Lite märkligt kan det kännas att den israeliska månsonden lämnade jorden den 22 februari och två dagar senare lämnar Bengt Hultquist, 91 år gammal, den jordiska scenen. Begravningsgudstjänsten ägde rum i Kiruna kyrka den 21 mars. På Bengts namnsdag.

Starten på vad som kom att kallas rymdkapplöpningen inleddes redan den 4 oktober 1957 med uppskjutningen av den sovjetiska satelliten Sputnik 1 i omloppsbana runt jorden. Världen slogs med häpnad och amerikanerna blev tagna på sängen. Häpnaden blir inte mindre när Sovjetunionen en månad senare skjuter upp Sputnik 2 med hunden Laika ombord.

Laika

Gagarin

Och inte nog med det! Jurij Aleksejevitj Gagarin (1934-1968), blir den 12 april 1961 den första människan i rymden och den första som kretsat runt jorden. Nu beslutar sig USA för att på allvar ta upp kampen genom att skicka astronauter till månen före 1970.

För femtio år sedan, den 20 juli 1969, landar Apollo 11 på månen med astronauterna Neil Armstrong och svenskättlingen Buzz Aldrin. Några månader efter att vår dotter Christina landat på Jorden efter kejsarsnitt på Danderyds sjukhus.

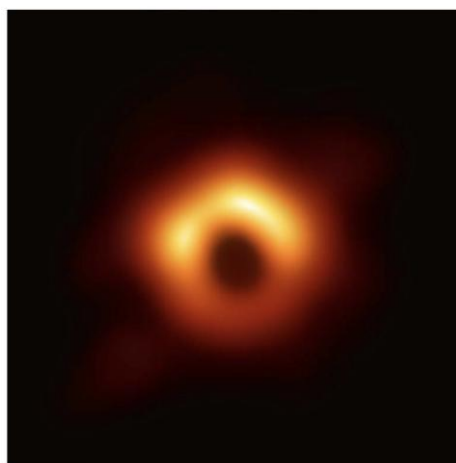
Örnen landar

Apollo 11

Femtio år senare kommer år 2019 att gå till historien som ett av de mest framgångsrika rymdåren från forskningssynpunkt.

Den 11 april publiceras den första bilden någonsin av ett svart hål, tagen med Event Horizon Telescope, en världsomspännande teleskopmatris bestående av ett globalt nätverk av radioteleskop. Detta är det första synliga beviset på existensen av svarta hål. Genombrottet förväntas föra astronomin och fysiken in i en helt ny era.

Svart hål

Den 29 maj klockan 15.13 kan en forskningsgrupp på den lilla ön Principe utanför Afrikas västra kust vid en solförmörkelse empiriskt bekräfta Albert Einsteins relativitetsteori. Så här säger astrofysikern Arthur Eddington som ledde expeditionen:

"Efter att ha studerat plattorna noggrant kan jag säga att det finns inga som helst tvivel om att [resultatet] bekräftar Einsteins beräkningar. Det är ett definitivt resultat som har erhållits, ljus böjs i enlighet med Einsteins gravitationslagar."

Rymdåldern har också satt sina spår inom musiken. Den första rymdoperan *Aniara - En revy om människan i tid och rum*, hade urpremiär på Stockholmsoperan 1959. Musiken skrevs av Karl Birger Blomdahl och librettot av Erik Lindegren efter Harry Martinssons versepos *Aniara*.

E.S.T., jazzgruppen Esbjörn Svensson Trio, gav 1999 ut musikalbumet *From Gagarin's Point of View* och den amerikanske jazzgitarristen och svenskttlingen (?) Bill Frisell spelade runt år 2015 in skivan *Guitar In The Space Age*. Om han verkligen har svenska rötter låter jag vara osagt men det sägs så och släktnamnet Frisell är väl dokumenterat i Sverige. Det kan även finnas musikaliska kopplingar. Till exempel den bekante spelmannen Anders Frisell (1870-1944) från Mockfjärd.

Inom en annan släktgren hittar vi Erik Frisell (1859-1942) vd för Carnegie & Co. Från 1902 var han styrelsemedlem i Skandinaviska Kreditaktiebolaget där, inom parentes, min pappa började sitt yrkesliv (bytte 1938 namn till Skandinaviska Banken där pappa blev kvar till pensioneringen). Och järnvägstrådar dyker upp titt som tätt. Erik Frisell spelade en stor roll vid de finansoperationer som krävdes för att Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds järnvägar skulle kunna bildas. Han blev också vd för bolaget 1909-1916. En släkting till Erik var en tid anställd vid engelska statens undersökningar för järnvägsnätets utvidgande i Kenya. Häpp!

Och nu kommer fler trådar. Erik var pappa till Carin. Jasså? Ja, Carin Waern Frisell var en tid gift med den svenska akademiledamoten Gustaf Hellström men också och kanske framförallt väninna och livslång kärlekspartner till Ester Blenda Nordström. Hon hann dessutom med att vara gift med den stilige och berömde Olof Dahlbeck. Oj! 1912 genomförde han som pilot svenska marinens första flygning över Stockholm. Och han är omskriven av en av våra mest älskade författare. Jag citerar ur boken *Ett jävla solsken*:

"Det går inte alltid bra uppe i luften.En sådan gång är när han (Olof Dahlbeck, min anm.) är på väg mot Köpenhamn och kraschlandar bakom en ladugård på gården Näs i småländska Vimmerby. Två barn rusar ut i novemberkylan för att se vad som hänt...det är Sveriges första (och enda) flyghjälte som sitter i gräset framför dem...Långt efter skriver flickan om den spektakulära händelsen: "En riksbekant flygingenjör var det som kom brakande ner från himlen då (...) att han skulle ramla ner just bakom vår lagård, det var mer än någon unge hade kunnat hoppas på." Vem skrev detta? Visst, Astrid Lindgren.

I nästa kapitel, det sista, ska vi börja med att sätta oss i skolbänken. Det är ju ändå där som "vuxenlivet" tar sin början.

Skolan - kunskapens kollektivtrafik

Min far Karl, min bror Jan och jag själv tog studenten i Norra Real - 1914, 1954 och 1957. Ordföranden i Norra Realarnas Förening Thomas Eckered, student 1960, fick ett exemplar av "Krönika 5.0" till Norra Reals arkiv och återgäldade med ett exemplar av skriften nedan.

HUNDRA ÅR MED NORRA REALARE I HELG OCH SÖCKEN

En kavalkad av klipp och bilder

från 1876 till 1976

Den första lärarkåren...

"Läraren erinre sig städse, att han vid utöfningen af sitt ansvarsfulla kall i förhållande till lärjungen företräder faders ställe. Sorgfälligt befordre han lärjungarnes förkofran i gudsfruktan, sedlighet, flit och lydaktighet, i kunskaper och

färdigheter och besinne dervid alltid, att till det mål, som han vid lärjungarnes ledning bör hafva i sigte, förer han dem säkrast genom eget föredöme".

Ur 1878 års skollag § 114.

I skriften kan man också läsa ett citat av en känd svensk författare och norra realare, Sigfrid Siwertz. Han tog studenten i Norra Real år 1900 och var ledamot av Svenska Akademien åren 1932-1970 på stol nr 4. Vi läste hans bok *Mälarpirater* i gymnasiet.

I sin bok *Att vara ung* (1949) skriver han om sin teckningslärare "Schasen":

Allt detta sattyg och så antagligen gamla svikna konstnärskrömmor! Schasens liv måste ha varit ett rent helvete. Jag kallsvettas ibland när jag tänker på vår blinda pojkgrymhet.

Det var inte bättre förr. Mobbning och trakasserier i skolan är inget nytt. Och det lustiga är att min faster Elsa, min gudmor, ofta berättade om just den här teckningsläraren. Hennes bror, min pappa, hade Schasen som teckningslärare. Av alla hyss som eleverna hittade på ingick att nästan ohörbart viska lärarens öknamn Schasen så fort han vände ryggen till. Han hörde det men kunde inte veta vem som viskat. "Psyisk tortyr".

Att Sigfrid Siwertz hade en kärleksaffär med Elin Wägner hör väl mer hemma i skvaller-spalterna. Viktigare information är att båda invaldes i Svenska Akademien, Sigfrid 1932, femtio år gammal och Elin 1944, 62 år gammal.

I Norra Real-skriften finns en artikel under rubriken *Ur Fri Opposition* 28/4 1937.

Den som följde högskoledebatten 50 år senare känner nog igen sig.

Thomas Eckerred skickar utskriften av ett föredrag, som min handledare och examinator i kulturgeografi på universitetet, Staffan Helmfrid, höll på Norra Realarnas Förening i april 2006. Han tog studenten i skolan 1946 och berättar här om skolans geografiska omgivningar.

Jag gör några nedslag:

"När staten sökte tomtmark för sitt Högre Realläroverk för gossar å Norrmalm, anvisade staden det obebyggda kvarteret Roslagen i utkanten av en stenstad som snabbt höll på att fylla ut Albert Lindhagens stadsplan från 1866. Platsen kunde säkert upplevas som en förvisningsort med namn som Träsket och Sibirien i grannskapet."

...

"De flesta gator i trakten fick sina namn 1885, samtidigt som det gamla stadsdelsnamnet Ladugårdsgärde blev fina Östermalm. Valhallavägen var först, 'Gränsboulevarden'..."

...

"Den ståtliga 'Esplanaden', som slutgiltigt fick namnet Karlavägen hade tidigare hetat Norra Humlegårdsvägen och kallats Gröna vägen och varit kornas väg till Gärdet."

Norra Reals egen gata, Roslagsgatan fick också sitt namn 1885 i stället för det äldre Roslagstullsgatan eller Kattrumpstullsgatan. Den gick ju utefter Kattrumpsbäcken från Brunnsviken till Träsket. Det förtjänar erinras om att Träsket fram till mitten av 1800-talet var en sjö, jfr Torneträsk m.fl. ”

...

”Engelbrektsgatan, som hade hetat Västra Humlegårdsgatan, och Eriksbergsgatan fick också sina namn 1885. För den senare var det ett lyft från namnet Lilla Träskgatan vid Träskbacken. Namnet kom från traktören Erik Lindbom som på 1700-talet drev ett populärt näringsställe kallat Stora Träsksalen, känt för teaterlustspel och annat. Hela egendomen, som sträckte sig runt Träsket, köptes 1788 av Timmermansorden.

Vid Träskets sydspets ordnades 1790 ett salutorg, Träsktorget, dit skampålen flyttades från Packartorget (nuv. Norrmalmstorg), ursprungligen Stortorget. På enträgen begäran av kringboende och handlande togs den bort 1864, då också spöstraffet försvann. Torget fick namnet Roslagstorg och bestod till 1906. Så sent som 1950 fick platsen namnet Eriksbergsplan.”

...

”Gatunamnen Fryxellsgatan, Uggelviksgatan, Danderydsgatan, Runebergsgatan och de fornnordiska gatunamnen i Lärkstaden kom alla till omkring 1900. Lill-Jansplan hade namn efter en krog som tidigare varit hovjägmästarbostället Träskporten.”

...

”Från en planlös utkant hade området från Eriksberg till Lärkstan blivit till stadens fashionablaste kvarter, med den mest gedigna byggnadskvalitet som Stockholms innerstad kan uppvisa och står i kraft av sina kvaliteter och sitt byggnadshistoriska värde emot alla yttre förändringar.”

Mina klasskamrater i Norra Real var bland andra P.O. Håkansson, Staffan Klingspor och Anders Tornberg. Alla har nu lämnat den jordiska scenen. P.O. som den siste 2015, som jag skrev om i ”Krönika 5.0”.

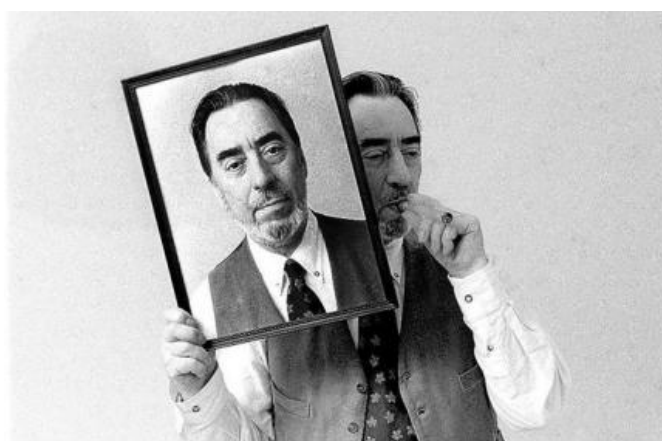
Teaterföreställning på franska med P.O., Staffan och Anders

Året efter studenten flyttade Anders Tornberg till Lund där han blev en känd konstgallerist. På Kungsgatan 4, alldeles bakom Domkyrkan, låg Galleri Prisma som Anders' galleri kallades på 1970-talet. Då, under min tid vid Lunds universitet, besökte jag galleriet.

Med galleriets internationella framgångar döptes det om till Anders Tornberg Gallery. Här visades svenskt och internationellt avantgarde vilket lyckades göra Lund intressant, inte minst för konstmetropolerna New York och Berlin.

Bo Nilsson, dåvarande konsthallschef för Liljevalchs, skriver om sin tid vid Lunds universitet: *"Tornbergs galleri blev, parallellt med mina konstvetenskapliga studier, mitt andra universitet. Ibland undrar jag var jag lärde mig mest."*

Anders dog 1997. Genom en donation från Inger Hägglund Tornberg till Lunds universitet, överlämnad till rektor Boel Flodgren 2002, har en del av verksamheten på galleriet blivit tillgänglig för forskning. Anders Tornberg Gallery är arkiverat på Skissernas Museum i Lund. Och Skissernas museum blev årets museum i Sverige 2019.

Galleristen Anders Tornberg

En annan norra realare blev handledare för min två-betygsuppsats i naturgeografi. Han tog studenten i Norra Real ett halvår efter min ankomst till jorden. Året efter min studentexamen blev han filosofie doktor och året för min doktorsexamen i kulturgeografi utnämndes han till professor vid Naturvetenskapliga forskningsrådet. Han är pappa till Tarfala forskningsstation dit informationsinsamlingen till min två-betygsuppsats förlades sommaren 1964. Han var också chef för glaciologverksamheten vid den norsk-brittisk-svenska polarexpeditionen till Antarktis 1949-1952 och vetenskaplig ledare för arktisexpeditionen Ymer-80. Den blev genombrottet för modern svensk och internationell polarverksamhet med isbrytare. Schyttbreen, en glaciär på Drottning Mauds land i Antarktis har uppkallats efter, just det, Valter Schytt.

Som forskare på såväl Nordpolen som Sydpolen kan man kanske lite skämtsamt kalla Valter Schyfts forskning för bipolär.

Tarfalajaure med Kebnepakteglaciären

Med Valter Schytt juni 1964

Inom parentes kan nämnas att Ester Blenda Nordström redan 1915 var i Tarfaladalen då hon arbetade som nomadlärarinna under samernas sommarviste vid Tarfalasjön (Tarfalajaure).

Och så kommer ett inlägg på Facebook sommaren 2019 som informerar om ett kommande TV-program som skildrar Leif GW Perssons livshistoria. För Facebookinlägget står norra realaren Jan Rencke som jag samarbetade med kring turiststatistiska frågor på 1990-talet. Han representerade Norra Real i början av 1960-talet tillsammans med Leif GW i Sveriges Radios frågesporttävling "Vi som vet mest". Det gick bra för Norra Real som placerade sig på andra plats bland landets skolor 1964.

Och så återkommer skolkamraten, initiativtagaren till skriften "Hundra år med norra realare i helg och söcken", Christian Bratt efter att ha läst "Homo Selficus". Han skriver: "I sista ringen blev jag med i en intressant tävling. Sveriges Radio ordnade varje år en uppmärksammas allmänbildningstävling för gymnasister, "Vi som vet mest". Den följdes av många lyssnare (det fanns bara två radioprogram då, P1 och P2) och skänkte glans åt dem som vann, allmänbildning imponerade på den tiden. Skolorna fick anmäla tremannalag, som tävlade i flera omgångar.

1960 var det dags för Olympiska Spel i Rom och radion beslöt att ordna en extra stor tävling med extra fina priser för segrarna – resa till OS i Rom, uppehålle och biljetter till tävlingar varje dag. Tävlingen döptes till "Olympiaspelet". Från Norra Real kom ett lag med Thomas Eckered, Johan Rådberg och mig. Flera ämnen skulle vara med och vi anmälde oss till temat 'konst, litteratur, teater och film'. Jag antogs vara den som även kunde film.

Efter inledande kvalificeringsomgångar gick vi till final och infann oss i radions lokaler på Kungsgatan 8. Ett lag av tre kom snart långt efter, men Norra Latin och Norra Real kämpade vidare. Kampen kom att avgöras av en oväntat enkel fråga, "Vilken skådespelare i Hollywood brukar kallas The Duke?" Lyckligtvis kunde jag svaret: John Wayne. ...Vi gladdde oss åt reportage och stora foton i tidningarna.

Att få ledigt från det militära för denna resa var en senare historia..."

Andra bekanta, som jag skrivit om i krönikorna, nämligen Bo Ahnegård och Hans Dalborg, tävlade 1959 för Hedemora Högre Allmänna Läroverk i "Vi som vet mest". Hans Dalborg gick då i gymnasiet på den helklassiska linjen med grekiska och latin på schemat. I en mindre svensk stad! Men det var för 60 år sedan. Helklassisk linje finns inte mer. Hans blev bankdirektör, vilket får leda in på ett bankspår.

Men dessförinnan måste jag på förekommen anledning komplettera min kommentar om Hedemora som "en mindre svensk stad". Bo Ahnegård återkommer efter att ha läst en preliminär version av "Homo Selficus" med följande information. Hedemora Allmänna Läroverk betraktades vid den här tiden som gymnasieutbildningens epicentrum i regionen Dalarna-Västra Västmanland. Gymnasister från hela regionen studerade vid Hedemora Allmänna Läroverk som hade den högsta rankingen bland områdets skolor och med disputerade lärare i såväl de naturvetenskapliga som de klassiska ämnena. Tiderna förändras.

Bankhistoria

Nu återkommer Christian Bratt, Efter "Krönika 5.0" fick jag följande mejl från Christian:

"Stort tack för del två av den förnämliga KRÖNIKAN! Kvällen rensades på oväsentligheter för att jag skulle kunna försjunka i en fortsatt samtidsskildring av rang, ja, jag återvände även till del ett för närmare studier. Du har verkligen presterat en värdefull skildring av vår tid.

En hel del känner jag igen och noterar med nöje att de flesta framgångsrika personer på Din väg har tagit studenten i Norra Real. Jag hoppas också att Du nu tar ett djupt andetag och ser till att ett Nobelcentrum kommer upp med en mer förstående arkitekt.

För övrigt noterar jag att Din far och min far tydligen var kolleger en del år. Fader John satt i Skandinaviska Bankens huvudkontor vid Gustav Adolfs torg 1943-60, där jag minns hans hörnrum mot Regeringsgatan/Jakobsgatan med en spännande pater-noster-hiss intill."

Jodå. Den hissen kommer även jag ihåg. Det speciella var att man var tvungen att hoppa på i farten. Mycket spännande som barn. Och mer bank ska det bli.

Så här skriver mitt sysslingbarn Birgitta efter att ha läst "Krönika 5.0".

"Pappas kompanjon i skeppshandeln i Vbg (Vänersborg, min anm.) hette A Mårtensson. Hans son Arne, som jag drog i barnvagn, blev VD för Handelsbanken." (Arne föddes 1951 i Vänersborg.)

"Trådändarna kan dras ut ännu lite till. Min vän i Västergötland bor i prästgården i Särestad nära Såtenäs. Där är Erik Ehns fru Gun född." (Erik skrev jag också om i "Krönika 5.0".)

Mera bank!

Det går bra nu! Det skulle kanske Christinas farfar, bankkamreren, sagt.

Planera Årets Bank - 28 år i läsarnas tjänst

Bankprofilen

Christina Söderberg, sparekonom på Compricer, är Årets Bankprofil.
- Fantastiskt. Vilken ära, skrattar hon när Privata Affärer gratulerar vinnaren.

Annars är det en mycket turbulent tid inom banksektorn där penningtvättsskandaler dominerar nyhetsflödet.

Och så fyller lillasyster Christina 50 år. Syskonen ser idag mer jämställda ut och det utan inverkan från den pågående metoo-rörelsen.

Preskriberat!

10 maj 2019

Nedslag i Mälaren

Sällskapet Iduns vintermingel i januari 2019 på Konstnärsklubben (Konstnärshuset) blir inte bara finalen för mig som salongspianist utan också sista framträdandet för den gamla trion från 1950-talet med Lars Johan Norrby, Ulf Karlströmer och undertecknad. Vår konsert skulle egentligen ha framförts vid Iduns musikafton i november förra året men måste då ställas in eftersom jag dagen innan musikaftonen skulle genomgå en ögonoperation på St. Eriks ögonsjukhus.

Vid Iduns mingel kommer en bekant, professor em Lars Engwall, fram och tackar för musiken samtidigt som han överlämnar en skrift om Tetra Paks grundare Ruben Rausing's liv. Det är Lars som är författare till skriften, *A Tribute to the Memory of Ruben Rausing 1895-1983* (IVA 2018).

Jag läser om en stor entreprenörs liv och verksamhet och hittar naturligtvis nya trådar och nätverk. Ruben fick jobb som trainee 1916 på Sydsvenska Kreditaktiebolaget. Min far började 1916 som trainee på Skandinaviska Kreditaktiebolagets huvudkontor vid Storkyrkobrinken 7 i Gamla stan. Ruben lämnade banken efter några månader. Pappa blev kvar till 1965. Ruben blev miljardär. Pappa fick en traditionell pension.

Många andra kända svenskar passerar revy i Rausing-skriften. Bland annat pappan till vår grannfru Charlotte Herlin. Va? Som flicka hette hon Svennilson och hennes pappa var professor i nationalekonomi vid Stockholms högskola.

Ingvar Svennilson hade fem döttrar. Den äldsta, Charlotte, gifte sig med juristen på SAF, Lars Herlin. Charlotte och Lars flyttar in som närmaste grannar till oss i radhuslängan på Ekerö. Där föds deras tredje barn, Ingvars barnbarn, Britta 1966, som blir första och bästa lekkamrat med vår son Björn, född samma år. Lars och jag blir tennispartners. Visste då inte att Ingvar Svennilson också tagit studenten i Norra Real.

Björn och Britta

Familjen Herlin och vi hade samma utsikt över det torp, som en gång i tiden tillhörde Ekebyhovs slott.

Torpet på granntomten

Idag ägs Ekebyhovs slott av Ekerö kommun och tjänar som mötesplats för kommuninvånare och besökare.

Ekebyhovs slott

Förr

Nu

”Standarden” på barnuppfostran i äldre tider kan man idag säkert ha synpunkter på. Till exempel på den som rekommenderades vid Ekebyhovs slott:

nuppfostran: Barnen ska härdas och hållas rena, helst i kallt vatten. Särskilt fötterna som ska tvättas i kallt vatten varje dag. Skorna ska ha tunna sulor så att barnen blir riktigt våta om fötterna i dåligt väder, det är härdande. Det är inte lämpligt för dem att äta på fasta tider. Om magen ställer in sig på vissa tider lär de sig att magen får härska. Och så ska man se upp med frukt. Barnen ska äta något under säsongen, men inte för mycket.

En annan nationalekonom som nämns i Lars Engwalls skrift är Gunnar Myrdal (1898-1987). Han fick dela Sveriges Riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne år 1974 med Friedrich von Hayek. Från 1924 var Gunnar Myrdal gift med Alva Myrdal som tilldelades Nobels fredspris 1982.

Gunnar Myrdal har jag bara "träffat" en gång och det var när han kom ut från urolog-doktorn på Sofiahemmet. Jag var på väg in till samma doktor. Skälet till Myrdals besök känner jag inte till. Att jag var där berodde på en uppblossande prostatit. Jag var några och trettio, Gunnar Myrdal över 70 år. (Prostatit är en inflammation av prostatakörteln. Omkring varannan man får prostatit i någon form under livet. Det är vanligast för män under 50 år.) Kuriöst i sammanhanget är att doktorn "tröstade" mig med att den som haft prostatit sällan får prostatacancer. Tyvärr gällde det inte mig, skulle det visa sig när jag började närma mig Myrdals ålder.

Och apropå Nobel. Grannen på Fryxellsgatan 1, Kerstin Fogelberg (nu Falke), som bodde där under andra världskriget, fick ett exemplar av "Krönika 5.0". I sitt tackbrev skriver hon:

"Inom parentes var arkitekten till Tullhuset (på Blasieholmen, min anm.) min farmors farbror Axel Fredrik Nyström."

Trådar!

Långt före Twitter och debatten om Nobel Center på Blasieholmen skriver en av landets främsta formgivare Carl Malmsten följande om den nya byggnadsstilen funktionalismen runt 1930: *"den funktionalistiska byggnadskonsten ...i sin torftighet och jämnstrukenhet...med förkvävande av en fri, personlig särart...dessa importerade glaslådor...bland våra risiga granar och bland karga bergsknallar."*

I "Krönika 5.0" skrev jag om vår närmaste granne på Tranholmen, Ekerö, Börje Jacobsson, Och om hans son Richard.

Nu svarar Börje med mer information:

"Kan här avslöja att Richard var ansvarig för LHC när man fann Higgs partikel. Nu jobbar han inte längre med så mycket partikelforskning utan är ansvarig direkt under GD för Cern i det nya framtida projektet att bygga en ny längre tunnel för acceleratorer. Han reser runt i världen och presenterar projektet för att få fler att kliva in i projektet, Bl.a är han i Moskva då och då. Han höll ett föredrag där som sändes i rysk tv samt med 27000 personer från olika universitet uppkopplade för att lyssna!

Kom på att jag glömde skriva lite om hur det gått för min son Micke. Micke höll på med simning till 2004 på hög nivå vilket gjorde att han fick flera erbjudanden från olika universitet i USA. Han simmade bl.a VM och EM och flera World-Cup tävlingar runt om i Europa och Asien. Han blev EJM mästare också. Micke valde SMU i Dallas och det var simmaren Lasse Frölander som nog lockade dit honom i första hand eftersom han också gick där. Simningen fortsatte gå bra och han fick utmärkelsen Rookie of the year inom simningen i USA.

Först blev det 4 år med full scholarship, sedan fick han ytterligare 4 år med full ersättning på SMU. När dom åren var till ända så fick han 5 år med full ersättning av University of Texas i Austin. Där doktorerade han i ämnet kemi med inriktning på kisel. Jobberbudande lät inte vänta på sig och han blev forskare på ett företag i råämnet till gummi och den industrin och flyttade med tjejen till Fort Worth i Texas. Det blev bröllop och en dotter som nu är snart 5 år. Han bor kvar i FW i hus och är i dag vd för ett företag inom forskning.”

”Resfeber”

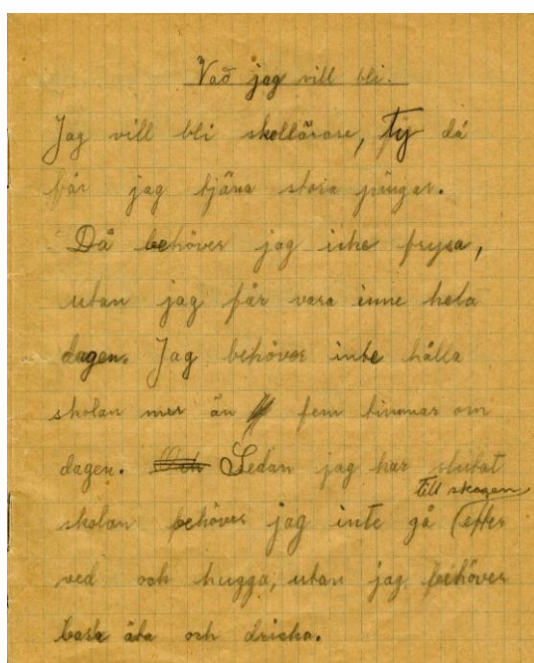
Tänk vad det händer mycket i grannskapet bara man börjar lyfta på stenarna. Från Ekerö har alltså Börjes två pojkar flyttat utomlands, Richard bor utanför Genève i Schweiz/-Frankrike och Michael i Fort Worth i Texas (USA). Våra vänner Ekeröborna familjen Anders Danielssons två barn, Maria och Per, bor i Los Angeles, Kalifornien (USA) och Orlando, Florida (USA).

Det är annat än det var i Junsele i början av 1900-talet. Så här skriver Elisabeths pappa Erik Abrahamsson i en uppsats i skolan i Vallen/Junsele vid 10 års ålder:

”Vad jag vill bli

Jag vill bli skollärare, ty då får jag tjäna stora pängar. Då behöver jag inte frysa, utan jag får vara inne hela dagen. Jag behöver inte hålla skolan mer än fem timmar om dagen. Sedan jag har slutat skolan behöver jag inte gå till skogen efter ved och hugga. Utan jag behöver bara äta och dricka.

När året är slut får jag taga emot årslönen och fara ut och resa. Första sommaren skall jag fara till Stockholm och se dess sevärdheter. Min största längtan är att få fara ut och resa.”

I Godmorgon Världen i P1 den 5:e februari 2017 lyssnar jag på krönikören Johan Norberg. Jag citerar:

”Nej, jag tänker på den Göran Persson som några månader senare berättade för en IF-Metallkongress om ett av de starkaste uttryck för frihet som han någonsin upplevt. Det var en Opel Rekord, tvåfärgad med vita ringsidor, som familjen köpte när han var tio år gammal.

För en arbetarfamilj i Vingåker var det inte bara en bil, det var ’den första möjligheten att komma bortanför den by där vi växte upp’. Plötsligt kom familjen förbi Vingåker kyrka och fick se Katrineholm, Örebro och Norrköping.

Som Persson sade: ”Skräcken när vi skulle ut på Riks-ettan vid Åby i Norrköping går inte att beskriva. Men den överväldigande känslan var den av frihet.”

Det har hänt mycket på resefronten. Flyget firar i år 100 år. Eftersom jag bland annat ”pendlat” till Lund på 1960/1970-talet och Östersund på 1990/2000-talet har det blivit en hel del flygresor. Drygt 1000 närmare bestämt. Inget att skryta med i dagens miljöklimat. Nu heter det flygskam. Jag har dokumenterat mina resor i en speciell resedatabas. Den fylls i och med min 80-årsdag inte på med några resor längre. Om någon skulle vara intresserad av innehållet finns materialet under fliken Biografi/Privat/Resor på hemsidan.

Noteras kan också att turism som akademiskt ämne firar 40 år.

Turismutbildningen vid Mittuniversitetet firar 40 år

Turism och destinationsutvecklingsprogrammet - där den senaste forskningen på ETOUR utgör ett starkt inslag - har nu funnits i 40 starka år. Mittuniversitetet har utbildat närmare 2000 studenter inom turism och försett besöksnäringen i hela Sverige med bland annat destinationsutvecklare, marknadsförare, projektledare, strateger och chefer - inom både privat och offentlig sektor. Vi ser såklart fram emot att välkomna ännu fler till en karriär inom turism- och besöksnäringen och uppmanar alla att sprida ordet om möjligheterna med en akademisk utbildning.

För att fira har vi intervjuat en rad alumner, från olika decennier, om hur deras karriärresor sett ut och vad de gör i dag!

2018/2019 års krönika närmar sig slutet. Och vi gör det genom att studera historien i backspegeln.

När Sverige var ett av Europas fattigaste länder

Vinnare av 2018 års Augustpris i faktaklassen blir: Magnus Västerbro med boken *Svälten - en faktabok som skildrar hungersnöden i Sverige 1867-1869*.

"Västerbro delar in sin bok i tre delar: det kalla året 1867, det torra året 1868 och det svåra året 1869. Kylan drabbade främst Norrland, värmen året efter södra Sverige – framför allt Småland – och det svåra året varade fram till dess att en god skörd kunde bärgas. Genom ögonvittnesskildringar, dagböcker och levnadsteckningar får vi ta del av folkets lidande."

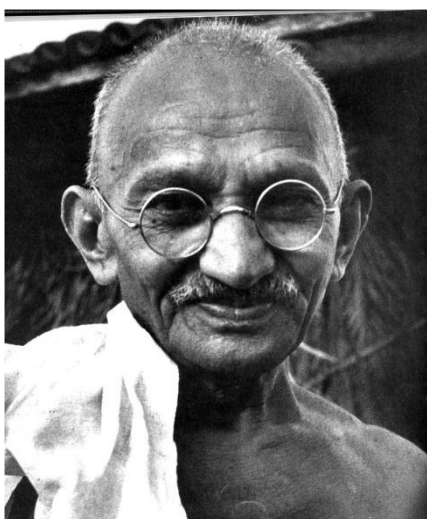
Just det svåra året 1869 i maj föddes min mormor Ellen i Sävsjö, Småland. Att staden Gävle brann ner ett par månader senare, i en av de mest förödande stadsbränderna i Sveriges historia med ca 8000 hemlösa, gjorde inte problemen mindre. Gynnsamt det året var väl att Suezkanalen invigdes i november vilket skulle få långsiktigt positiva effekter på världsekonomin. Sjöresan från Västeuropa till Indien blev 900 mil kortare och idag passerar åtta procent av världshandeln genom Suezkanalen varje dag. Att den första staten i USA, Wyoming, införde kvinnlig rösträtt 1869, femtio år före Sverige, måste också läggas i den positiva vågskålen.

Det var inte bara mormor som föddes 1869. Det gjorde även författarna Albert Engström, Hjalmar Söderberg och Bo Bergman, den senare blivande ledamot i Svenska Akademien. En blivande nobelpristagare i litteratur, fransmannen André Gide, såg också dagens ljus det året, långt innan priset var påtänkt. På årets sista dag kommer en annan berömd fransman till världen, konstnären Henri Matisse.

The Music of Colour
Henri Matisse (1869-1954)

Ett par statsmän bör kanske också nämnas i sammanhanget, nämligen den indiske advokaten, politikern och andlige ledaren Mahatma Gandhi, född 1869 - en stark drivkraft bakom Indiens självständighet (1947) och Neville Chamberlain, också född 1869, brittisk premiärminister som mötte Hitler i München (1938), och som då trodde att han hade räddat världsfreden. Året efter, då han fyllde 70, är hoppet ute. Andra världskriget bryter ut.

Mahatma Gandhi

Neville Chamberlain

Min morfar Carl-Otto var tonåring under hungeråren 1867-1869. Han föddes 15 december 1854 på Mårsta gård i Närke. Vid den tiden var Sverige i union med Norge (1814-1905) och industrialismen fick under andra halvan av 1800-talet sitt stora genombrott i Sverige.

Året 1854 pågår Krimkriget i Europa mellan kejsardömet Ryssland å ena sidan och en allians bestående av Storbritannien, Frankrike, det sardinska kungadömet och Osmanska riket å andra sidan. Ett och ett halvt sekel senare blir situationen på Krim på nytt krigisk när Ryssland ockuperar Krim, som är en del av nationen Ukraina.

I USA bildas det republikanska partiet 1854. 162 år senare väljs republikanen Donald Trump till landets 45:e president. Förmodligen USA:s mest egotrippade, lögnaktiga, ohövlige och opålitliga president genom tiderna.

Jag nämnde att Gävle brann ner samma år som mormor föddes. Femton år tidigare, när morfar kommer till världen, drabbades Östra Jönköping och Örebro av stora stadsbränder. Eldsvådor var återkommande problem före uppfinningen av glödlampan och elektriciteten. För ljuset nattetid svarade ”öppen eld” från den öppna spisen, oljelampor, vaxljus, talgljus och fotogenlampor. Olyckor med eld var legio.

Något som skulle få stor betydelse, inte minst för mina släktingar, var att Sveriges Riksdag 1854 tog beslut om att bygga järnvägens stambanor. Många av mina släktingar fick jobb vid järnvägen. Och det året invigs Sveriges första järnvägsstation, i Järle norr om Örebro.

Järle järnvägsstation

1854 föddes också Salomon August Andrée (kallad S.A. Andrée), svensk patentingenjör, fysiker och polarfarare. Han var elev vid Teknologiska institutet 1871-1874 och assistent i fysik vid Kungliga Tekniska Högskolan 1880–82. Precis som Andrée studerade min morfar vid Tekniska Institutet/Kungliga Tekniska Högskolan under samma period (1874-1877) och startade som patentingenjör några år senare egen patentbyrå. Andrée omkom 43 år gammal under den uppmärksammade och ödesdigra polarexpeditionen till Arktis med vätgasballongen Örnen 1897.

På de sköna konsternas område berikas världen 1854 med den blivande svenska konstnärinnan Jenny Nyström (som skulle skapa bilden av den svenska tomten) och den världsberömde brittiske författaren, dramatikern och samhällskritikern Oscar Wilde.

Fyra år på dagen efter morfar kom farmor Karolina (Lina) till världen i värmäländska Nyed, den 15 december 1858. Det året händer också en hel del som speglar tiden och som pekar framåt.

Minnesota blir den 32:a delstaten i USA och delstaten blir hemort för flest utvandrade svenskar.

Begreppet religionsfrihet har ännu inte myntats, varför sex kvinnor i Sverige döms till landsförvisning på grund av sin katolska tro. Det väcker stor harm i det katolska Europa.

Nu införs också en ny svensk lag, som gör att ogifta kvinnor, som har fyllt 25 år, kan ansöka i domstol om att bli myndiga. Ett steg framåt för kvinnans frigörelse. Men kvinnor som gifter sig blir åter omyndiga. Ett steg tillbaka.

Selma Lagerlöf, författare, nobelpristagare och ledamot av Svenska Akademien föds i Värmland, inte långt från min farmor. Selma kommer som första kvinna att motta Nobelpriset i litteratur och likaså som första kvinna att väljas in i Svenska Akademien, på stol nr 7. Det närmaste min farmor kom Svenska Akademien var när hon en sen vinterkväll närmar sig vaktkuren vid kungliga slottet där hennes son, min farbror, står hedersvakt. Väl framme kastar hon in nybakade bullar i kuren och skyndar därifrån - ett stenkast från Akademien.

Att Sara Danius år 2013 skulle väljas in i akademien på samma stol som Selma Lagerlöf visste ingen då. Och naturligtvis inte heller mitt sysslingbarn Birgitta Vahlquist. Hon skriver när hon läst "Krönika 5.0": "*Anna Wahlgrens moster Titti var gift med Hans*' (Birgittas man, min anmärkn.) *morbror så Sara Danius är kusinbarn till Hans' kusiner.*" Avlägset kanske, men ändå.

En italiensk musikikon, född en vecka efter farmor 1858 och död fjorton dagar efter morfar 1924, har främst blivit berömd för sina operor. Flera tillhör de mest spelade runt om i världen, till exempel La Bohème, Tosca, Turandot och Madame Butterfly. Kompositörens namn - Giacomo Puccini.

Farfar Karl var två år yngre än farmor och föddes 1860 i nordöstra Värmland. Och visst brann det i svenska städer även det året. I Uppsala och Uddevalla till exempel.

I USA blir Abraham Lincoln det republikanska partiets förste president 1860. Fem år senare skjuts han till döds under en föreställning på Fordteatern i Washington D.C. Ett politiskt mord. Den svenske kungen Gustaf III råkade ut för samma öde vid en maskeradbal på Operan i Stockholm 1792.

På Sicilien grundas 1860 den hemliga förbrytarorganisationen Maffian som kommer att utföra åtskilliga mord, även politiska.

Samma år som farfar föddes öppnades världen på vid gavel för det svenska folket. Det svenska passtvävet upphävs och människor kan nu resa fritt såväl inom som utom Sverige. Svenska medborgare får dessutom rätt att gå ur statskyrkan och ingå i något annat, av staten godkänt kristet samfund. Att stå helt utanför kristna religiösa samfund är inte tillåtet. År 2000 skiljs den svenska staten från kyrkan.

Farfar blev årsbarn med den ryske författaren Anton Tjechov, den österrikiske tonsättaren Gustav Mahler och författaren Gustaf Fröding, född i Värmland inte långt från farfars hem i Nykroppa, samt konstnären Anders Zorn, född i grannlandskapet Dalarna.

Två tunga svenska politiker som föddes 1860 ska också nämnas – Karl Staaf, partiledare för Liberala samlingspartiet 1907-1915 och Sveriges statsminister 1911-1914 samt Hjalmar Branting, partiledare för Socialdemokraterna från 1907-1925 och Sveriges första socialdemokratiska statsminister.

Demokrati

1919 tas de avgörande spadtagen för bygget av den svenska demokratin. Som alltså i år fyller 100 år! Fred har nu också rått mellan Sverige och dess grannar i över tvåhundra år. Att få leva i en fredlig demokrati grundad på mänskliga rättigheter är nog så nära ett gott samhälle man kan komma.

För exakt 300 år sedan (1719-1721) härjades den svenska östkusten och Stockholms skärgård av ryska flottenheter i det Stora nordiska kriget (1700-1721). Gårdar brändes och människor slaktades. I dag ser bilden helt annorlunda ut när fria, fredliga människor firar midsommar i den svenska skärgården.

Midsommarfirande på Bullandö

Naturligtvis måste demokratin ständigt försvaras och det är långt kvar innan försvaret kan ske utan vapen. En bit ifrån midsommarängen kunde man någon dag senare se ett modernt fartyg flyta fram på vattenspegeln framför vårt fritidshus på Bullandö. Jag trodde att det var ett fartyg ur marinen som passerade. Men vid en förfrågan hos hamnkaptenen på Bullandö Marina blev vi upplysta om att det var en privat farkost. Och inte vilken fritidsbåt som helst! Det var superyachten M/Y Skat, drygt 70 meter lång och med en besättning på 18 till 20 man/hen. Båten kostade 75 miljoner dollar, cirka 700 miljoner kronor, att bygga.

M/Y Skat

Ägaren Charles Simonyi var chefsprogrammerare hos Microsoft 1981-2002 och en av projektledarna bakom Microsoft Word och Excel.

Och så dyker rymden upp igen. Charles Simonyi blev världens femte rymdturist. Och han blev 2009 den förste rymdturisten som besökt den internationella rymdstationen ISS två gånger. För sina två rymdfärder betalade han omkring 60 miljoner dollar (cirka en halv miljard kronor).

Vi avslutar med att vända tillbaka till demokratin. Grundläggande för den svenska demokratin var riksdagens beslut 1919 att införa allmän och lika rösträtt. Det innebar konkret att kvinnor fick rösträtt. Men också att alla röster i kommunalvalen blev lika mycket värda oberoende av den röstandes betalningsförmåga, något som även påverkade den politiska maktfördelningen i riksdagen. En röst från en förmögen medborgare kunde före grundlagsändringen värderas som 40 röster, medan en fattig medborgares röst räknades som en röst. Från och med 1919 gäller en röst per svensk medborgare som uppnått rösträttsåldern.

”Jag föreslår att vi höjer våra glas och skålar för demokratin!”

Leve demokratin!

Personregister

Aino Aalto	Sven-Olof Bagge	Hjalmar Branting
Alvar Aalto	Mats Bahr	Anna Lous Branzell
Erik Abrahamsson	Chris Barber	Sten Branzell
Märta Abrahamsson	Fredric Bedoire	Christian Bratt
Benny Agnas	Bo Bergman	John Bratt
Kasper Agnas	Jerry Bergström	Tore Browaldh
Konrad Agnas	Karin Bergöö	Bertil Bull Hedlund
Mauritz Agnas	Kerstin Bernadotte	Janne "Loffe" Carlsson
Max Agnas	Jöns Jacob Berzelius	Sickan Carlsson
Dag Ahlander	Rolf Billberg	Gustaf Cederström
Bo Ahnegård	Jan Björklund	Neville Chamberlain
Buzz Aldrin	Vera Björklund	Axel Frederik Cronstedt
Erik Algård	Jussi Björling	Kerstin Dahl
Björn Alke	Karl Birger Blomdahl	Olof Dahlbeck
Barbro Alving	Leif Blomquist	Hans Dalborg
S.A. Andrée	Lena Blomquist	Anders Danielsson
Sven Arefeldt	Nikolaj Bobrikoff	Maria Danielsson
Carl Gustaf Armfelt	Laci Boldemann	Per Danielsson
Gustaf Mauritz Armfelt	Lina Boldemann	Sara Danius
Neil Armstrong	Marcus Boldemann	Nils Dardel
Alice Babs	Camilla Boquist	Carl-Axel Dominique
Hans Backenroth	Janne Boquist	Monica Dominique
Anders Bagge	Arne Borg	Lonnie Donnegan
Laila Bagge	Karin Boye	Jörn Donner

Edgar Rice Burroughs	Gustav Fridolin	Helge Hallman
Thomas Eckered	Anders Frisell	Hilding Hallman
Arthur Eddington	Bill Frisell	Hugo Hallman
Familjen Ehn	Erik Frisell	Ola Hallman
Erik Ehn	Carin Waern Frisell	Olof Hallman
Gun Ehn	Katarina Frostenson	Saga Hallman
Gunnar Ekelöf	Gustav Fröding	Sofia Hallman
Gösta Ekman d.ä	Lars Frölander	Stina Hallman
Hasse Ekman	Sigge Fürst	Sylvia Hallman
Duke Ellington	Jurij Gagarin	Svea Hallman
Albert Engström	Axeli Gallen-Kallela	Friedrich von Hayek
Mats Engström	Yngve Gamlin	Thomas Heberlein
Nisse Engström	Mahatma Gandhi	Gustaf Hellström
Lars Engwall	Greta Garbo	Staffan Helmfrid
Anna Lisa Ericson	Per I. Gedin	Britta Herlin
Lars Eriksson	André Gide	Charlotte Herlin
Magnus Eriksson	Dexter Gordon	Lars Herlin
Folke Eriksberg	Stéphan Grappelli	Adolf Hitler
Prins Eugen	Erik Grate	Olle Hjortzberg
Nils Ferlin	Isaac Grünewald	Stig Holm
Märta Måås Fjetterström	Birgitta Gustafsson	Yngve Holmlund
Boel Flodgren	Gustav III	Bengt Hultquist
Kerstin Fogelberg (Falke)	Päivi Gäng	P:O. Håkansson
Tua Forsström	Åke Grönberg	Eva Hägglund
Franz Michael Franzén	Heliga Birgitta	Gunnar Hägglöf
Påven Franciscus	Esbjörn Hallman	Kjell Isaksson
Peter Fredman	Greta Sofia Hallman	Emil Iwring

Börje Jacobsson	Erik Larsson	Martin Luther
Michael Jacobsson	Karin Larsson	Alice Lyttkens
Richard Jacobsson	Viktor Larsson	Anna-Lena Löfgren
Tommy Jacobsson	Abraham Lincoln	Stefan Löfven
Ivar Lo Johansson	Ingemar Lind	Isabella Lövin
Ragnar Josephson	William Lind	Alexander Lövmärk
Armas Järnefelt	Erik Lindblom	Annie Lööf
Kar de Mumma	Topsy Lindblom	Gustav Mahler
Ulf Karlströmer	Britt Lindeborg	Carl Malmsten
Aga Khan med Bettina	Erik Lindegren	Gustaf Mannerheim
Karl XII	Ann-Mari Lindelöf	Sophie Mannerheim
Adolf Klingspor	Anders Linder	Harry Martinsson
Staffan Klingspor	Erik Hjalmar Linder	Henri Matisse
Wilhelm Klingspor	Ernst Hjalmar Linder	Theresa May
Carl Arvid von Klingspor	Hjalmar Linder	Bengt Meder
Drottning Kristina	Kitty Linder	Erkki Melartin
Agnes von Krusenstierna	Bengt Lindfors	Anders Melin
Carita Kull	Lill Lindfors	Gunilla Melin
Lasse Kullhammar	Astrid Lindgren	Sten Melin
Selma Lagerlöf	Albert Lindhagen	Dmitrij Mendelejev
Hans Lagerqvist	Anna Lindmarker	Vilhelm Moberg
Pär Lagerqvist	Axel Lindmarker	Alva Myrdal
Sture Lagerwall	Ingmar Lindmarker	Gunnar Myrdal
John Landquist	Kurt Ljungstedt	A. Mårtensson
Håkan Lans	Pierre Loyson	Arne Mårtensson
Ola Larsmo	Ragnar Lundberg	Klas Möllberg
Carl Larsson	Calle Lundborg	Aino Neovius

Lech Nikitin	Ramon	Sofia Sjöberg
Teresa Nikitin	Magnus Ranstorp	Nils Eric Sjödin
Thomas Nikitin	Ruben Rausing	Lasse Sjösten
Nikolai II	Django Reinhardt	Otto Sköld
Bo Nilsson	Jan Rencke	Filip Slor
Hildur Nilson	Ernst och Tutta Rolf	Rolf Sohlman
Jean Nilson	Karl Romin	Jakob Sollevi
Birgit Nilsson	Björn Erik Rosin	Brita Spikberg
Alfred Nobel	Johan Ludvig Runeberg	Johanna Spikberg
Johan Norberg	Friedrich von Rüdiger	David Sprengel
Ester Blenda Nordström	Hjalmar von Rüdiger	Karl Staaf
Johannes Norrby	Johan Rådberg	Guy St Cyr
Lars-Johan Norrby	Anette Rönquist	Nina Stemme
Paavo Nurmi	Björn Sahlberg	Sven Stiberg
Ellen Nyqvist	Carl-Otto Sahlberg	Johannes Storbjörk
Axel Fredrik Nyström	Elisabeth Sahlberg	Christer Strömholm
Jenny Nyström	Ellen Sahlberg	John Ståhl
Elsa Olsson	Martin Sahlberg	Kaarlo Juho Ståhlberg
Jan Ohlsson (Sahlberg)	Henry Saint Cyr	Arvid Sundin
Karl Olsson	Schreuder & Olsson	Ingvar Svennilsson
Karolina Olsson	Valter Schytt	Esbjörn Svensson
Charlie Parker	Seppo	Pehr Evind Svinhufvud
Greger Paulsson	Kid Severin	Thore Swanerud
Göran Persson	Aino Sibelius	Clara Söderberg
Leif GW Persson	Jean Sibelius	Christina Söderberg
Kenji Rabson	Charles Simonyi	Hjalmar Söderberg
Stig Ramel	Sigfrid Siwertz	Pontus Söderberg

Erik Söderlind	Zackarias Topelius	K.A. Wegelius
Lillebror Söderlund	Anders Tornberg	Johnny Weissmuller
Evert Taube	Inger Hägglund-Tornberg	Anders Wenström
Robert Taylor	Donald Trump	Wilhelm Wenström
Nils Tesch	Gunilla Törnfeldt	Harald Wieselgren
Olle Tesch	Birgitta Vahlquist	Oscar Wilde
Eje Thelin	Hans Vahlquist	Gert Wingårdh
Arne Thorén	Andrev Walden	Maria Winther
Greta Thunberg	Karl Rudolf Walden	Elin Wägner
Kurt/Curt Thöldte	Frank Vignola	Ester Wägner
Nina Thöldte	Magnus Västerbro	Ria Wägner
Paul Thöldte	Anna Wahlgren	Bosse Wärmell
Alice Timander	Sigurd Wallén	Miro Zalar
Carl Jan Tisell	Hans-Günter Wallraff	Anders Zorn
Lars Tisell	John Wayne	Hanna Öberg
Anton Tjechov	Ben Webster	Arthur Österwall